

Laki kiellosta takavarikoida eräitä Suomeen tuotuja näyttelyesineitä

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2009:29

Laki kiellosta takavarikoida eräitä Suomeen tuotuja näyttelyesineitä

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2009:29

OPETUSMINISTERIÖ

Undervisningsministeriet

MINISTRY OF EDUCATION

Ministère de l'Éducation

Opetusministeriö / Undervisningsministeriet

Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osasto / Kultur-, idrotts- och ungdomspolitiska avdelningen

PL / PB 29

00023 Valtioneuvosto / Statsrådet

<http://www.minedu.fi/OPM/julkaisut>

Taitto / Ombrytning: Jere Kasanen

Yliopistopaino / Universitetstryckeriet, 2009

ISBN: 978-952-485-792-5 (PDF)

ISSN: 1797-951X (PDF)

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä /

Undervisningsministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar 2009:29

Julkaisija
Opetusministeriö

Julkaisun päivämäärä
31.8.2009

Tekijät (toimielimestä: toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri) Takavarikkolaki-työryhmä		Julkaisun laji Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä	
Puheenjohtaja: Tuula Hämäläinen Sihteeri: Helka Ketonen		Toimeksiantaja Opetusministeriö	
		Toimielimen asettamispvm 17.12.2008	Dnro 82/040/2008
Julkaisun nimi (myös ruotsinkielinen) Laki kiellosta takavarikoida eräitä Suomeen tuotuja näyttelyesineitä (Lag om förbud mot beslagtagande av somliga utställningsföremål som har införts i Finland)			
Julkaisun osat muistio			
Tiivistelmä Työryhmä on toimeksiantonsa mukaisesti selvittänyt näyttelyesineiden takavarikkokieltolain tarvetta maassamme ja katsoo, että takavarikkokiellosta tulisi säätää laissa. Ehdotetussa laissa säädettäisiin kiellosta takavarikoida eräitä Suomeen tuotuja näyttelyesineitä. Kansainvälisen kulttuurivaihdon edistämiseksi ja merkittävien näyttelyiden järjestämisen mahdollistamiseksi voitaisiin myöntää toisesta valtiosta Suomeen lainaksi tuotaville taideteoksille ja muille näyttelyesineille niiden palauttamista turvaava takavarikkokiello. Näyttelyesineiden tulisi sijaita pysyvästi Suomen rajojen ulkopuolella. Näyttelyesineen omistaja tai lainaksi antaja voisi olla ulkomainen tai kotimainen luonnollinen tai juridinen henkilö. Ehdotetun lain mukaan takavarikkokiellolla suojattua näyttelyesinettä ei saisi ottaa haltuun tai takavarikoida, eikä myöskään panna käytäntöön turvaamistointa tai pakkokeinoja. Näyttelyesineeseen ei saisi kohdistaa muutakaan turvaamistointa tai pakkokeinoja, joka estäisi esineen palauttamisen lainaksi antajalle. Kiellolla suojattua esinettä ei saisi myöskään ulosmitata. Esineeseen ei saisi kohdistaa luovutusvelvoitteen täytäntöönpanoa eikä muutakaan täytäntöönpanoa, joka estäisi esineen palauttamisen. Ehdotetun lain mukaan takavarikkokiellon myöntäisi opetusministeriö. Takavarikkokiello voitaisiin myöntää, jos kulttuurinesine lainataan näyttelyyn, joka on taiteellisesti tai kulttuurihistoriallisesti merkittävä tai jonka järjestämistä pidetään kansainvälisen kulttuurivaihdon kannalta tärkeänä. Ehdotetun lain mukaan takavarikkokielloa ei voida myöntää, jos on perusteltu aihe olettaa, että näyttelyesine on joltakulta rikoksella viety tai että omistusoikeus tai muu siihen rinnastettava oikeus esineeseen on riidanalainen. Takavarikkokielloa ei voitaisi myöntää myöskään tapauksessa, jos kiellon myöntäminen olisi ilmeisesti ristiriidassa Suomea sitovan kansainvälisen sopimuksen tai Euroopan yhteisön lainsäädännön kanssa. Lakiehdotuksen mukaan takavarikkokielloa ei voitaisi peruuttaa. Jos näyttelyesineeseen olisi takavarikkokiellon vastaisesti kohdistettu takavarikko tai muu laissa tarkoitettu toimenpide, asianomaisen viranomaisen olisi näyttelyjärjestäjän tai omasta aloitteestaan peruutettava toimenpide.			
Avainsanat (asiasanat) kulttuurinesine, näyttelyesine, maastavienti, takavarikkokiello, takuukirje, kulttuurinesineiden liikkuvuus, kansainvälinen näyttelyvaihto			
Muut tiedot			
Sarjan nimi ja numero Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2009:29		ISSN 1797-951X (PDF)	ISBN 978-952-485-792-5 (PDF)
Kokonaissivumäärä 29	Kieli suomi	Hinta	Luottamuksellisuus julkinen
Jakaja Yliopistopaino		Kustantaja Opetusministeriö	

Utgivare
Undervisningsministeriet

Utgivningsdatum
31.8.2009

Författare (uppgifter om organet: organets namn, ordförande, sekreterare) Arbetsgruppen för förbud mot beslagtagande	Typ av publikation Undervisningsministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar	
	Uppdragsgivare Undervisningsministeriet	
Ordförande: Tuula Hämäläinen Sekreterare: Helka Ketonen	Datum för tillsättandet av organet 17.12.2008	Dnr 82/040/2008
Publikation (även den finska titeln) Lag om förbud mot beslagtagande av somliga utställningsföremål som har införts i Finland (Laki kiellosta takavarikoida eräitä Suomeen tuotuja näyttelyesineitä)		
Publikationens delar promemori		
Sammandrag <p>Enligt sitt uppdrag har arbetsgruppen klarlagt om det i vårt land finns behov av förbjuda att utställningsföremål beläggs med kvarstad. Arbetsgruppen anser att man i lagen borde införa bestämmelser om detta. Enligt förslaget förbjuds att somliga utställningsföremål som har införts i Finland beläggs med kvarstad. Föremål som från ett annat land har hämtats till Finland för att ställas ut här ska inte gå att ta i beslag. Detta säkerställer att föremålet återbördas, vilket i sin tur möjliggör kulturutbyte på internationell nivå och främjar arrangerandet av betydelsefulla utställningar.</p> <p>De utställningsobjekt som lagförslaget omfattar ska på permanent basis finnas utanför Finlands gränser. Ägaren eller utlånaren av utställningsföremålet kan enligt förslaget vara en utländsk eller inhemsk fysisk eller juridisk person.</p> <p>Enligt den föreslagna lagen kan ett utställningsobjekt som förbudet mot beslagtagning skyddar, inte tas i besittning eller i beslag. Vidare kan det inte bli föremål för en säkringsåtgärd eller en tvångsåtgärd. Utställningsobjektet kan inte heller bli föremål för en sådan säkringsåtgärd eller tvångsåtgärd som hindrar att objektet återbördas till den part som har lånat ut det. Ett objekt som skyddas av förbudet kan enligt lagförslaget inte heller utmätas. Överlåtelseskyldighet kan inte heller verkställas på ett utställningsobjekt. Samma gäller övrig verkställighet, som hindrar att objektet återbördas.</p> <p>Enligt lagförslaget är det undervisningsministeriet som beviljar ett förbud mot beslagtagning. Enligt förslaget beviljas förbudet mot beslagtagning i det fall att kulturobjektet lånas till en utställning, som i konstnärligt eller kulturhistoriskt avseende är betydelsefull. Alternativt är utställningen viktig med tanke på det internationella kulturutbytet.</p> <p>Enligt den föreslagna lagen kan förbud mot beslagtagning inte beviljas om det finns grundad anledning att anta att utställningsobjektet har berövats någon part genom en brottslig handling eller om äganderätten eller annan rätt som går att jämställa med äganderätten är omtvistad. Enligt förslaget beviljas förbudet mot beslagtagning inte heller i det fall att förbudets utfärdande står i uppenbar konflikt med ett internationellt avtal som förbinder Finland eller med lagstiftning inom Europeiska unionen.</p> <p>Enligt lagförslaget kan inte ett förbud mot beslagtagning återtas. Om ett utställningsobjekt har belagts med kvarstad i strid med förbudet mot beslagtagning ska ifrågavarande part på eget eller på utställningsarrangörens initiativ upphäva åtgärden. Samma gäller om utställningsobjektet är föremål för annan åtgärd som lagen avser.</p>		
Nyckelord kulturföremål, utställningsobjekt, att föra ut ett utställningsobjekt från landet, förbud mot beslagtagning, kulturföremålens rörlighet, internationellt utställningsutbyte		
Övriga uppgifter		
Seriens namn och nummer Undervisningsministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar 2009:29		ISSN 1797-951X (PDF)
		ISBN 978-952-485-792-5 (PDF)
Sidoantal 29	Språk finska	Pris
		Sekretessgrad offentlig
Distribution Universitetstryckeriet		Förlag Undervisningsministeriet

Description

Publisher

Ministry of Education

Date of publication

31.8.2009

Authors (If a committee: name, chair, secretary) Committee on Immunity from Seizure		Type of publication Reports of the Ministry of Education, Finland	
		Contracted by Ministry of Education	
Chair: Tuula Hämäläinen Secretary: Helka Ketonen		Committee appointed on 17.12.2008	Dno 82/040/2008
Name of publication Act prohibiting the seizure of certain exhibition items on loan in Finland			
Parts			
Abstract			
<p>The committee was appointed to investigate the need for an Act providing immunity from seizure in Finland.</p> <p>The committee proposes an Act providing immunity from seizure for certain exhibition items on loan in Finland. The proposed Act would provide for a possibility to grant an injunction against the seizure of exhibition items on loan in Finland in order to guarantee their safe return. This would facilitate international cultural exchanges and the staging of important exhibitions.</p> <p>The exhibition items should be permanently located outside Finland. The owner or lender of the item could be a foreign or Finnish natural or legal person.</p> <p>According to the proposal, an exhibition item protected by the injunction could neither be seized nor could a precautionary measure or a coercive measure be undertaken in regard of it. The exhibition item could not be the object of any other precautionary or coercive measure which would prevent its return to the lender. The object protected by the injunction could not be seized by order of attachment by an enforcement order. No enforcement of an obligation of assignment or any other enforcement measure preventing the return of the object could be undertaken in regard of the exhibition item.</p> <p>According to the proposed Act, the injunction against seizure would be granted by the Ministry of Education. The injunction could be granted where an exhibition item is lent for an exhibition considered to be of great national relevance in artistic or cultural terms or important in terms of cultural exchanges.</p> <p>The injunction could not be granted if there are well-founded reasons to assume that the item has been criminally obtained or the ownership of, or corresponding right to, the item is in dispute. Nor could the injunction be granted if the granting would violate a binding international treaty or European Community legislation.</p> <p>In the case that an exhibition item has been unlawfully seized or been the object of any other enforcement measure, the authority concerned would have to reverse the measure on its own initiative or at the request of the exhibition organiser.</p>			
Keywords cultural object, exhibition item, exportation, immunity from seizure, letter of comfort, collection mobility, international exhibition exchanges			
Other information			
Name and number of series Reports of the Ministry of Education, Finland 2009:29		ISSN 1797-951X (PDF)	ISBN 978-952-485-792-5 (PDF)
Number of pages 29	Language Finnish	Price	Degree of confidentiality public
Distributed by Helsinki University Press		Published by Ministry of Education	

Opetusministeriölle

Opetusministeriö asetti 17.12.2008 työryhmän selvittämään takavarikkokieltolain tarvetta maassamme. Työryhmälle annettiin tehtäväksi myös selvittää, onko takavarikkokieltolailla vaikutuksia muihin voimassa oleviin lakeihin sekä ottaa huomioon myös Suomea sitovat kansainväliset sopimukset.

Työryhmän puheenjohtajaksi kutsuttiin lakimies Tuula Hämäläinen Valtion taidemuseosta. Jäseninä olivat kulttuuriasiainneuvos Tiina Eerikäinen opetusministeriöstä, hallintojohtaja Heikki Halttunen Museovirastosta, käräjätuomari Jukka Jaakkola Helsingin käräjäoikeudesta, hallitusneuvos Tuula Lybeck opetusministeriöstä, amanuenssi Mikko Oranen Helsingin kaupungin taidemuseosta ja lainsäädäntöneuvos Jaakko Rautio oikeusministeriöstä. Heikki Halttusen tilalla jatkoi lakimies Matleena Haapala Museovirastosta 24.02.2009 alkaen. Työryhmän sihteerinä toimi esikoisasantuntija Helka Ketonen Valtion taidemuseosta.

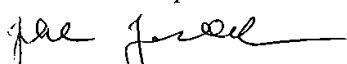
Työryhmän toimikausi päättyi 31.8.2009. Työryhmä kokoontui toimikautensa aikana 9 kertaa.

Saatuaan työnsä päätökseen työryhmä luovuttaa muistionsa opetusministeriölle.

Helsingissä 31.8.2009

Tuula Hämäläinen

Matleena Haapala

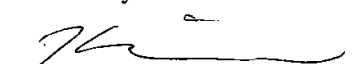

Jukka Jaakkola

Mikko Oranen

Helka Ketonen

Tiina Eerikäinen

Tuula Lybeck

Jaakko Rautio

Esityksen pääasiallinen sisältö

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki kiellosta takavarikoida eräitä Suomeen tuotuja näyttelyesineitä. Ehdotuksen mukaan kansainvälisen kulttuurivaihdon ylläpitämiseksi ja merkittävien näyttelyiden järjestämisen edistämiseksi voitaisiin myöntää toisesta valtiosta Suomeen lainaksi tuotavan näyttelyesineen palauttamista turvaava takavarikkokiello.

Takavarikkokiello käsittäisi kiellon ottaa näyttelyesine takavarikkoon tai muuten viranomaisen haltuun taikka kohdistaa esineeseen muu sellainen turvaamistoimi tai täytäntöönpanotoimi, joka estäisi esineen palauttamisen. Jos esineeseen on kiellosta huolimatta kohdistettu tällainen toimenpide, siitä päättäneen viranomaisen tai käräjäoikeuden olisi peruutettava toimenpide.

Takavarikkokiellosta päättäisi opetusministeriö. Kiellon myöntämisen edellytyksenä olisi näyttelyn yleisen merkityksen lisäksi se, että näyttelyn järjestäisi kotimainen julkisoikeudellinen oikeushenkilö tai yleishyödyllinen yksityisoikeudellinen oikeushenkilö. Kielto voitaisiin myöntää enintään vuodeksi.

Takavarikkokiellon myöntämiselle olisi este, jos on perusteltu aihe olettaa, että näyttelyesine on rikoksella joltakulta viety tai että esineen omistussuhteet ovat riidanalaiset. Kieltoa ei myönnettäisi, jos se olisi ristiriidassa Suomea velvoittavan kansainvälisen sopimuksen tai Euroopan yhteisön lainsäädännön kanssa. Kaupallisia näyttelyitä varten ei takavarikkokielloa myönnettäisi.

Ehdotettu laki on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen, kun se on hyväksytty ja vahvistettu.

Sisältö

Opetusministeriölle	6
Esityksen pääasiallinen sisältö	7
Yleisperustelut	9
1 Johdanto	9
2 Nykytila	10
2.1 Lainsäädäntö ja käytäntö	10
2.2 Suomea sitovat kansainväliset sopimukset	11
2.3 EU:n ja Suomen kulttuuriesineiden maastavientiä ja palauttamista koskeva lainsäädäntö	14
2.4 Kansainvälinen kehitys ja ulkomaiden lainsäädäntö	15
2.5 Nykytilan arviointi	18
3 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset	19
4 Esityksen vaikutukset	20
5 Asian valmistelu	20
Yksityiskohtaiset perustelut	21
1 Lakiehdotuksen perustelut	21
2 Voimaantulo	28
Lakiehdotus	29

Yleisperustelut

1 Johdanto

Näyttelyesineisiin kohdistuvat pakkokeinot ovat nousseet kansainvälisesti esille viime vuosien aikana, kun näyttelylainassa olleita taideteoksia tai muita esineitä on näyttelyn järjestäjän valtion alueella vaadittu takavarikoitaviksi lähinnä kahdella perusteella. Ensimmäinen näyttelylainassa olleiden esineiden omistusoikeuteen on kohdistettu vaatimuksia tapauksissa, joissa esineet ovat joutuneet pois omistajan hallinnasta kansallissosialistisen Saksan toimesta vuosina 1932 – 1946 tai Neuvosto-Venäjän kansallistamistoimien seurauksena vuoden 1917 jälkeen. Toiseksi takavarikkoa on vaadittu taideteoksia tai muita esineitä lainaksi antaneen valtion velasta. Esimerkiksi Sveitsissä vuonna 2005 Sveitsin tulliviranomaiset takavarikoivat 54 Moskovassa sijaitsevan Valtiollisen Pushkinin museon kokoelmiin kuuluvaa taideteosta, joiden joukossa oli muun muassa Picasson, Matissen ja Cézannen maalauksia. Kanteessa vaadittiin teoksia vakuudeksi Ruokaa öljystä -sopimukseen liittyvästä velasta. Kun teokset olivat olleet 24 tuntia ilman ilmastointia ja satelliittiyhteyden tavoittamattomissa, Sveitsin liittohallitus peruutti takavarikon perustelunaan kansainväliseen tapaoikeuteen sisältyvä periaate valtioiden omaisuuden koskemattomuudesta. Tapaus vaaransi kuitenkin kansainvälisen näyttelyvaihdon muun muassa Venäjän viranomaisten ilmoitettua edellyttävänsä teosten palautuksen turvaamista lainsäädännöllä pakkokeinojen varalta niiden ollessa tilapäisesti lainassa ulkomailla.

Neuvosto-Venäjällä ja entisissä kansandemokratioissa kansallistetun taideomaisuuden lisäksi omistusoikeuden palauttamista alkuperäisille omistajille on vaadittu useilla kanteilla eri maissa kohdistuen Saksassa 1932 -1946 juutalaisilta anastettuihin taideteoksiin. Mainittuina vuosina suuri määrä anastettuja taideteoksia päätyi taidemarkkinoille, joilta osa teoksista on päätynyt yksityisiin tai julkisiin taidekokoelmiin. Useissa maissa anastetun omaisuuden palauttamisesta alkuperäiselle omistajataholle on säädetty lailla. Lisäksi monissa maissa on perustettu kulttuuriomaisuuden omistusoikeutta tutkivia ja palauttamista käsitteleviä elimiä, kuten Spolition Advisory Panel Yhdistyneessä Kuningaskunnassa sekä Haagissa vuonna 2001 perustettu Restitutions Committee. Myös monissa valtioiden välisissä konferensseissa, muun muassa Washingtonissa vuonna 1998 pidetyssä konferenssissa, on tutkittu ja käsitelty juutalaisen kulttuuriomaisuuden palauttamista alkuperäisille omis-

tajilleen. Euroopan neuvostossa on vuonna 1999 hyväksytty päätöslauselma omaisuuden palauttamisesta (Resolution 1205, 1999, 1. Looted Jewish Cultural Property).

Lisääntynyt kansainvälinen näyttelyvaihto nostaa usein esiin aiemmin julkisuuden saavuttamattomissa olleita taideteoksia ja muuta kulttuuriomaisuutta. Ehdotettu takavarikkokieltolaki edistäisi esineiden liikkuvuutta ja näin parantaisi edellytyksiä näiden paikantamisessa. Museolaitos myös tuottaa suuressa määrin tutkimustietoa kulttuuriomaisuuden alkuperästä eli provenienssista (provenienssitutkimus, provenir, tulla jostakin), vaikka taide-markkinoiden kautta tapahtunut kokoelmien kartuttaminen onkin saattanut jättää aukkoja taideteosten omistushistoriaan.

Kansalliset kulttuuri-instituutiot eri puolilla maailmaa näkevät keskeiseksi tehtäväkseen taideteos- ja muiden museokokoelmien jakamisen muun muassa kansainvälisen näyttelytoiminnan kautta. Museokokoelmien liikkuvuuden edistämistä ja sen esteiden poistamista koskeva eurooppalainen toimenpideohjelma hyväksyttiin Suomen puheenjohtajakaudella vuonna 2006. Uhka pakkokeinojen kohdistamisesta näyttelyesineisiin on kuitenkin johtanut haluttomuuteen lainata kulttuuriesineitä kansainvälisiin näyttelyihin. Pakkokeinojen mahdollisuus herättää näyttelylainan antavalla taholla huolta mittaamattoman arvokkaan omaisuuden turvallisuudesta. Näyttelyvaihdon turvaamiseksi keskeiseen asemaan on nousemassa näyttelylainojen takavarikoinnin kieltävä lainsäädäntö. Se on nähty myös tulevana kansainväliseen näyttelyvaihtoon liittyvänä normina, jonka puuttuminen Suomessa johtaisi suuriin vaikeuksiin kulttuurivaihdon alueella.

2 Nykytila

2.1 Lainsäädäntö ja käytäntö

Merkittävien näyttelyiden järjestämisen edistämiseksi on annettu Suomessa lainsäädäntöä. Taidenäyttelyiden valtioneuvoston antaman lain (411/1986) mukaan opetusministeriö voi myöntää valtioneuvoston taiteellisesti tai kulttuurihistoriallisesti merkittävälle taikka kansainvälisen kulttuurivaihdon kannalta tärkeälle näyttelylle, jonka järjestää kotimainen julkisyhteisö tai yleishyödyllinen yhteisö tai säätiö. Valtioneuvosto myönnetään näyttelyesineille aiheutuvien vahinkojen korvaamisen varalta. Korvattavia vahinkoja ovat korjauskustannukset ja muut vahingosta aiheutuneet suoranaiset kustannukset sekä arvonalennus taikka tuhoutuneen tai hukatun esineen arvo.

Valtioneuvosto voidaan myöntää myös ulkomailta Suomeen lainatun näyttelyesineen vahingoittumisen varalta. Valtioneuvoston antamassa laissa ei kuitenkaan suojata näyttelyesineitä takavarikolta tai turvaamistoimilta taikka täytäntöönpanolta. Myöskään mainittuja viranomaistoimia koskevissa laeissa ei ole säännöksiä näyttelyesineistä. Säännöksiin liittyy kuitenkin määräyksiä niiden aiheuttaman haitan minimoinnista, mikä voi yksittäistapauksessa estää myös näyttelyesineen takavarikoinnin.

Suomen voimassaolevan lainsäädännön mukaan takavarikko voi perustua oikeudenkäymiskaaren 7 luvun mukaiseen riita-asioihin liittyvään turvaamistoimeen, lakiin todistelu- ja tekijänoikeuksia koskevissa riita-asioissa (344/2000), pakkokeinolain (450/1987) 3 ja 4 luvun mukaiseen rikosasioihin liittyvään hukkaamiskieltoon ja takavarikkoon tai omaisuuden tai todistusaineiston jäädyttämistä koskevien päätösten täytäntöönpanosta Euroopan unionissa annettuun lakiin (540/2005).

Oikeudenkäymiskaaren 7 luvun 1 ja 2 §:ssä säädetään niistä tilanteista, joissa tuomioistuimien voi määrätä vastapuolen omaisuutta pantavaksi takavarikkoon. Luvun 3 §:ssä säädetään muusta turvaamistoimesta. Oikeudenkäymiskaaren 7 luvun 3 §:n mukaan jos hakija saattaa

todennäköiseksi, että hänellä on vastapuolta vastaan muu kuin 1 tai 2 §:ssä tarkoitettu oikeus, joka voidaan vahvistaa ulosottolain 3 luvun 1 §:n 1 momentissa tarkoitettulla ratkaisulla, ja on olemassa vaara, että vastapuoli tekemällä jotakin, ryhtymällä johonkin tai laiminlyönnellä jotakin tai jollakin muulla tavoin estää tai heikentää hakijan oikeuden toteutumista tai olennaisesti vähentää sen arvoa tai merkitystä, tuomioistuin voi sakon uhalla kieltää vastapuolta tekemästä jotakin tai ryhtymästä johonkin, määrätä vastapuolen sakon uhalla tekemään jotakin, oikeuttaa hakijan tekemään tai teettämään jotakin, määrätä vastapuolen omaisuutta pantavaksi toimitsijan haltuun ja hoitoon tai määrätä jostakin muusta toimenpiteestä, joka on tarpeen hakijan oikeuden turvaamiseksi.

Todistelun turvaamiseksi teollis- ja tekijänoikeuksia koskevissa riita-asioissa tuomioistuin voi määrätä pantavaksi takavarikkoon sellaisen aineiston, jolla voidaan olettaa olevan todisteena merkitystä kyseisessä riita-asiaassa (laki todistelun turvaamisesta teollis- ja tekijänoikeuksia koskevissa riita-asioissa, 2 §).

Pakkokeinolain 3 luvun mukaan, jos on olemassa vaara, että se jota on syytä epäillä rikoksesta tai se, joka voidaan rikoksen johdosta tuomita korvaamaan vahinko tai menettämään valtiolle rahamäärä, pyrkii välttämään sakon, korvauksen tai menetettäväksi tuomitavan rahamäärän maksamista kätkemällä tai hävittämällä omaisuuttaan, pakenemalla tai muulla näihin rinnastettavalla tavalla, saadaan hänen omaisuuttaan panna hukkaamiskieltoon tai takavarikkoon.

Pakkokeinolain 4 luvun perusteella esine tai asiakirja voidaan takavarikoida, jos on syytä olettaa, että se voi olla todisteena rikosasiassa tai on rikoksella joltakulta viety taikka että tuomioistuin julistaa sen menetetyksi.

Omaisuuksien tai todistusaineiston jäädyttämistä koskevien päätösten täytäntöönpanosta Euroopan unionissa annetun lain perusteella voidaan omaisuutta määrätä hukkaamiskieltoon, vakuustakavarikkoon tai takavarikkoon Suomessa toisen jäsenvaltion oikeusviranomaisen pyynnöstä rikosasiassa.

Mainittujen takavarikkosäädösten lisäksi ulosottoa koskevien säännösten perusteella ulosottoviranomaiset voivat ottaa omaisuutta haltuunsa tuomioistuimen pääasiasratkaisun täytäntöönpanon vuoksi. Tuomioistuimen rikos- tai riita-asiaassa antama tuomio voi oikeuttaa haltuunottoon. Tuomiossa voidaan määrätä nimenomaisesti velvoite luovuttaa määrätty omaisuus toiselle. Tuomiossa voidaan määrätä myös suoritusvelvollisuus, minkä vuoksi ulosottoviranomaiset ottavat omaisuuden haltuunsa tarkoituksella muuttaa se rahaksi suoritusvelvoitteen täyttämiseksi.

Näyttelyesineiden takavarikkokieltosäännösten puuttuessa Suomessa sekä muutamissa muissa maissa on ollut käytäntönä myöntää ns. takuukirje (*letter of guarantee, letter of comfort*) sellaista vaativille valtioille. Kirjeen on myöntänyt opetusministeriö ja sen sisältönä on ministeriön vakuutus siitä, että se tekee kaikkensa Suomen lainsäädännön puitteissa teosten palauttamiseksi lähtömaahan. Sveitsissä tapahtuneen Valtiollisen Pushkinin museon kokoelmiin kuuluvien teosten takavarikoinnin jälkeen Venäjä ei ole halunnut hyväksyä takuukirjeisiin perustuvaa käytäntöä vaan on edellyttänyt useilta mailta näyttelyesineiden takavarikkokieltä. Vastaava käytäntö on yleistymässä Euroopassa.

2.2 Suomea sitovat kansainväliset sopimukset

Suomi on sitoutunut seuraaviin kansainvälisiin rikosoikeudellisiin sopimuksiin, jotka mahdollistavat omaisuuteen kohdistuvia pakkotoimia.

Suomi on liittynyt keskinäistä oikeusapua rikosasioissa koskevaan eurooppalaiseen yleis-sopimukseen (SopS 30/1981, 14/1985). Sen 3 artiklan 1 kohdan mukaan sopimus koskee esinetodisteiden tai asiakirjojen toimittamista.

Suomi on liittynyt rikoksen tuottaman hyödyn rahanpesua, etsintää, takavarikkoa ja menetetyksi tuomitsemista koskevaan yleissopimukseen vuodelta 1990 (SopS 53/1994). Sen 11 artiklan mukaan sopimusosapuolen on ryhdyttävä turvaamistoimiin, kuten omaisuuden hukkaamiskieltoon tai takavarikkoon, estääkseen sellaisen omaisuuden myymisen, siirtämisen tai hukkaamisen, josta voi tulla myöhemmin menetetyksi tuomitsemista koskeva pyyntö tai joka täyttää kyseisen pyynnön edellytykset.

Suomi on liittynyt Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimukseen huumausaineiden ja psykotrooppisten aineiden laitonta kauppaa vastaan (SopS 44/1994). Sopimuksen 7 artiklan 1 kappaleen mukaan sopimuspuolten on annettava toisilleen mahdollisimman laajaa oikeusapua tutkinnassa, syytteenpanossa ja asian käsittelyssä, jotka liittyvät sopimuksessa määriteltyihin huumausainerikoksiin ja niillä rikoksilla saatuihin varoihin. Sopimuksen 7 artiklan 2 kappaleen mukaan keskinäistä oikeusapua voidaan pyytää muun ohella etsintöjen ja takavarikointien suorittamiseksi sekä todistuskappaleiden saamiseksi. Artiklan 3 kappaleen mukaan sopimuspuolet voivat antaa toisilleen muutakin keskinäistä oikeusapua, jonka pyynnön vastaanottaneen sopimuspuolen sisäinen lainsäädäntö sallii.

Suomi on liittynyt kansainvälisen järjestytyneen rikollisuuden vastaiseen Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimukseen (SopS 18/2004). Sopimuksen 12 artiklan 2 kappaleen mukaan sopimusvaltion on ryhdyttävä tarvittaviin toimiin mahdollistaakseen sopimuksessa tarkemmin mainitun esineen tunnistamisen, jäljittämisen, jäädyttämisen tai takavarikoimisen mahdollista menetetyksi tuomitsemista varten. Artikla vastaa sisällöltään pääosin Wienin huumausainesopimuksen ja Strasbourgin konfiskaatiosopimuksen vastaavia velvoitteita.

Euroopan unioni on tehnyt 22.7.2003 puitepäättöksen omaisuuden tai todistusaineiston jäädyttämistä koskevien päätösten täytäntöönpanosta Euroopan unionissa. Suomi on toteuttanut puitepäättöksen lailla.

Suomella on mainittujen sopimusten lisäksi myös lukuisia kahdenkeskisiä sopimuksia, jotka sisältävät omaisuuteen kohdistuvia pakkotoimia. Muun muassa Australian kanssa on soveltamisalaltaan laaja sopimus. Venäjän kanssa solmittu sopimus sisältää määräyksiä todisteiden luovuttamisesta.

Suomi on sitoutunut eräisiin kansainvälisiin sopimuksiin, joiden tarkoitus on suojella kulttuuriomaisuuden säilymistä siinä yhteydessä, jossa omaisuuden alkuperästä, historiasta ja perinteellisestä ympäristöstä tiedetään mahdollisimman paljon. Suojeltavaksi tarkoitettu arvokas kulttuuriomaisuus on lähtökohtaisesti kunkin valtion itse määriteltävissä, joskin sopimuksissa määrittelylle on asetettu tietyt puitteet. Omaisuus voidaan luokitella tärkeäksi arkeologian, esihistorian, historian, kirjallisuuden, taiteen tai tieteen kannalta tai uskonnollisista syistä. Sopimuksissa tunnustetaan myös kansainvälisen kulttuurivaihdon rikastuttava ja keskinäistä ymmärrystä lisäävä merkitys, joten sopimusten tarkoituksena ei voida katsoa olevan rajoittaa kulttuurivaihtoa, vaan ainoastaan estää kulttuuriomaisuuden lainvastainen ja kontrolloimaton siirtyminen kansainvälisesti.

Kulttuuriomaisuuden suojelua koskevien kansainvälisten sopimusten yleistä taustaa ja sisältöä on käsitelty Opetusministeriön työryhmämuistiossa 2008:22 (Kulttuuriesineisiin kohdistuvien laittomuuksien ehkäiseminen), joten seuraavassa sopimukset esitellään erityisesti takavarikkokieltoa koskevan lainsäädännön näkökulmasta.

Vuonna 1954 on Haagissa solmittu UNESCO:n yleissopimus kulttuuriomaisuuden suojelemisesta aseellisen selkkauksen sattuessa ja siihen liittyvä lisäpöytäkirja. Sopimuksen toinen lisäpöytäkirja on tehty vuonna 1999. Suomi on liittynyt sopimukseen vuonna 1994 (SopS 93/1994) ja hyväksynyt toisen lisäpöytäkirjan vuonna 2004 (SopS 152/2004). Yleissopimusta sovelletaan pääasiassa sodan ja aseellisen selkkauksen aikana, mutta se sisältää myös määräyksiä varautumiseen ja tiedottamiseen liittyvistä toimenpiteistä, joihin on ryh-

dyttävä jo rauhan aikana. Yleissopimuksen ensimmäisen lisäpöytäkirjan mukaan sopimuspuolen on palautettava vihollisuuksien päätyttyä kulttuuriomaisuus, joka tulee toisen sopimuspuolen alueelta ja jonka tämä on tallettanut ensiksi mainitun sopimuspuolen alueelle suojelemaan sitä aseellisen selkkauksen vaaroilta.

Suomi on säätänyt lain kulttuuriomaisuuden suojelemista aseellisen selkkauksen sattuessa koskevan pöytäkirjan eräiden määräysten hyväksymisestä ja pöytäkirjan soveltamisesta (1135/1994). Lain 2 §:n mukaan Suomeen tuotu esine, jota on perusteltua aihetta pitää palautettavana kulttuuriomaisuutena, on esineen suojelemiseksi ja sen palauttamisen turvaamiseksi määrättävä takavarikkoon. Takavarikoimisesta päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies oikeusministeriön määräyksestä.

UNESCO:n yleissopimus kulttuuriomaisuuden luvattoman tuonnin, viennin ja omistusoikeuden siirron kieltämiseksi ja ehkäisemiseksi hyväksyttiin Pariisissa 14.11.1970. Sopimukseen liittyneitä maita heinäkuussa 2009 on 117; joukossa mm. kaikki Pohjoismaat, Venäjä ja Yhdysvallat. Suomi on ratifoinut sopimuksen vuonna 1999 (SopS 92/1999). Yleissopimuksen 3 artiklan mukaan kulttuuriomaisuuden tuonti, vienti tai omistusoikeuden siirto vastoin sopimusvaltioiden yleissopimuksen perusteella hyväksymiä määräyksiä on luvaton. Sopimusvaltioilta edellytetään siis itse tärkeäksi määrittelemänsä kulttuuriomaisuuden maastaviennin säätämistä luvanvaraiseksi. Sopimusvaltiot ryhtyvät myös tarpeellisiin toimenpiteisiin kansallisen lainsäädäntönsä mukaisesti estääkseen alueellaan toimivia museoita ja niihin verrattavia laitoksia hankkimasta toisen sopimusvaltion alueelta peräisin olevaa laittomasti maasta vietyä kulttuuriomaisuutta. Lisäksi sopimusvaltiot kieltävät toisen sopimusvaltion museosta tai vastaavasta laitoksesta varastetun kulttuuriomaisuuden maahantuonnin sekä ryhtyvät tarkoituksenmukaisiin toimenpiteisiin maahan tuodun kulttuuriomaisuuden löytämiseksi ja palauttamiseksi. Edellä luetellut velvoitteet koskevat vientiä ja tuontia, joka on tapahtunut yleissopimuksen tultua voimaan asianomaisissa sopimusvaltioissa. Sopimusvaltiot ovat lisäksi kansallisen lainsäädäntönsä puitteissa sitoutuneet estämään kaikkiin sopivin keinoin kulttuuriomaisuuden omistusoikeuden siirrot, jotka saattavat edistää tällaisen omaisuuden luvaton tuontia tai vientiä, varmistamaan sen, että niiden asianomaiset laitokset yhteistyössä edistävät luvattomasti maasta viedyn kulttuuriomaisuuden palauttamista mahdollisimman pian oikealle omistajalleen, sallimaan toimenpiteet, joihin oikeat omistajat tai heidän edustajansa ryhtyvät kadonneen tai varastetun kulttuuriomaisuuden löytämiseksi sekä auttamaan sopimusvaltiota luovuttamattomaksi julistetun kulttuuriomaisuuden takaisin saamisessa silloin, kun omaisuus on viety maasta.

Vuoden 1970 UNESCO:n yleissopimuksessa ei ole yksityiskohtaisia määräyksiä sopimuksen vastaisesti maasta viedyn omaisuuden palauttamista koskevista kysymyksistä. Tästä syystä kansainvälisen kauppaoikeuden yhtenäistämiseksi toimivassa UNIDROIT-instituutissa laadittiin varastettuja tai laittomasti maasta vietyjä kulttuuriesineitä koskeva yleissopimus, joka hyväksyttiin 24.6.1995. Suomi on ratifoinut yleissopimuksen samaan aikaan UNESCO:n yleissopimuksen kanssa (SopS 94/1999). UNIDROIT:n yleissopimus on heinäkuussa 2009 voimassa 29 maassa, joista kolmasosa on Euroopan maita. Sopimus koskee kansainvälisluonteisia vaatimuksia varastettujen kulttuuriesineiden palauttamiseksi ja sellaisten kulttuuriesineiden palauttamiseksi, jotka on viety sopimusvaltion alueelta vastoin sen kulttuuriesineiden vientiä sääntelevää lainsäädäntöä. Sopimusvaltio voi pyytää toisen sopimusvaltion tuomioistuinta tai muuta toimivaltaista viranomaista määräämään pyynnön esittäneen valtion alueelta laittomasti viedyn kulttuuriesineen palautettavaksi. Laittomasti maasta viedyksi katsotaan myös kulttuuriesine, joka on viety luvallisesti väliaikaisesti näyttelyä tai muuta vastaavaa tarkoitusta varten, ja jota ei ole palautettu lupaehtojen mukaisesti.

Suomessa on säädetty laki UNIDROIT:n yleissopimuksen eräiden määräysten hyväksy-

misestä ja yleissopimuksen soveltamisesta (877/1999). Lain 9 §:n mukaan laittomasti toisen valtion alueelta viedyn kulttuuriesineen palauttamisen turvaamiseksi käräjäoikeus voi määrätä esineen takavarikkoon tai ryhtyä muihin turvaamistoimiin siten kuin oikeudenkäymiskaaren 7 luvussa säädetään. Turvaamistoimihakemuksen voi tehdä oikeusministeriö taikka se valtio, josta esine on viety laittomasti.

Vuonna 2004 on solmittu valtion ja sen omaisuuden lainsäädännöllistä koskemattomuutta koskeva YK:n yleissopimus. Sopimuksen tarkoitus on vahvistaa kansainvälinen tapaoikeus, jonka mukaan valtio nauttii itseensä ja omaisuuteensa kohdistuvaa immuniteettia toisten valtioiden tuomioistuinten lainkäytöltä. Yleissopimus edellyttää 30 liittyneitä valtiota tullakseen voimaan. Heinäkuussa 2009 liittyneitä valtiota on 6 ja allekirjoittaneita 28. Suomi on allekirjoittanut yleissopimuksen vuonna 2006 ja valmistelee parhaillaan sen ratifiointia. Myös kaikki muut Pohjoismaat ja esimerkiksi Venäjä ovat allekirjoittaneet sopimuksen, mutta mainituista valtioista vain Norja on saattanut sopimuksen jo voimaan.

Yleissopimuksen neljäs osa koskee valtion omaisuuden koskemattomuutta suhteessa omaisuuteen kohdistettaviin pakkokeinoihin. Poikkeuksen koskemattomuudesta muodostavat tilanteet, joissa valtion katsotaan nimenomaisesti suostuneen pakkokeinoon tai omaisuus nimenomaisesti vastaa prosessin kohteena olevasta vaatimuksesta. Lisäksi tuomioistuimen päätöksen jälkeen ajoittuvia pakkokeinoja koskee poikkeus, jonka mukaan pakkokeinot ovat mahdollisia myös silloin, kun valtio käyttää tai aikoo käyttää omaisuutta muuten kuin julkisiin ja ei-kaupallisiin tarkoituksiin, ja omaisuus on pakkokeinosta päättävän valtion alueella ja omaisuudella on yhteys oikeudenkäynnin vastaajana olevaan oikeushenkilöön. Viimeksi mainitun poikkeuksen osalta yleissopimuksessa on kuitenkin erikseen määrätty, että poikkeus ei koske sellaista valtion omaisuutta, jota ei ole tarkoitettu myyntiin ja joka on osa valtion kulttuuriperintöä tai arkistojta taikka tieteellistä, historiallista tai kulttuurinäyttelyä.

2.3 EU:n ja Suomen kulttuuriesineiden maastavientiä ja palauttamista koskeva lainsäädäntö

Suomessa on ollut UNESCO:n vuoden 1970 yleissopimuksen edellyttämää lainsäädäntöä kulttuuriesineiden maastaviennin rajoittamisesta jo vuodesta 1978. Tällä hetkellä on voimassa laki kulttuuriesineiden maastaviennin rajoittamisesta (115/1999). Euroopan unioniin liittymisen johdosta Suomessa sovelletaan rinnakkain kahta eri maastavientisäännöstöä. Ensisijaisesti sovelletaan Euroopan yhteisöjen neuvoston asetusta (EY) 116/2009 kulttuuriesineiden viennistä, joka koskee tiettyjen asetuksen liitteessä lueteltujen kulttuuriesineiden vientiä yhteisön tullialueen ulkopuolelle. Asetusta sovelletaan suoraan kaikissa Euroopan unionin jäsenvaltioissa. Niihin yhteisön alueen ulkopuolelle vietäviin esineisiin, jotka eivät edellytä asetuksen mukaista lupaa, sekä esineiden vientiin muihin Euroopan unionin jäsenvaltioihin sovelletaan kansallista maastavientilainsäädäntöä, jos ne täyttävät lain mukaisen vientilupaa tarvitsevan kulttuuriesineen määritelmän.

Kulttuuriesineiden maastaviennin rajoittaminen merkitsee poikkeusta Euroopan yhteisön perustamissopimuksen mukaisesta tavaroiden vapaan liikkuvuuden periaatteesta. Poikkeus perustuu yhteisön perustamissopimuksen 30 artiklaan, joka sallii taiteellisten, historiallisten tai arkeologisten kansallisaarteiden suojelemiseksi perustellut vientirajoitukset.

Kuten luvussa 2.2. on mainittu, toisen valtion alueelta laittomasti vietyjen kulttuuriesineiden palauttamisessa menetellään siten kuin laissa varastetuista tai laittomasti maasta viedyistä kulttuuriesineistä tehdyn UNIDROIT:n yleissopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä ja yleissopimuksen soveltamisesta (877/1999) säädetään. Euroopan talousalueelta

tuotujen kulttuuriesineiden osalta noudatetaan kuitenkin lakia Euroopan talousalueen valtion alueelta laittomasti vietyjen kulttuuriesineiden palauttamisesta (1276/1994). Lailla on implementoitu neuvoston direktiivi 93/7/ETY jäsenvaltioiden alueelta laittomasti vietyjen kulttuuriesineiden palauttamisesta. Lain mukaan Suomessa oleva muun Euroopan talousalueen valtion alueelta laittomasti viety kulttuuriesine on asianomaisen valtion hakemukselta määrättävä palautettavaksi. Kulttuuriesineen laittomalla viemisellä tarkoitetaan esineen viemistä vastoin asianomaisen valtion kansallisaarteiden suojelua koskevaa lainsäädäntöä tai kulttuuriesineiden viennistä annettua Euroopan yhteisöjen neuvoston asetusta (EY) N:o 116/2009. Esineen laittomalla viemisellä tarkoitetaan myös esineen palauttamatta jättämistä vastoin sen valtion lakia, josta esine on luvallisesti viety näyttelyä tai muuta vastaavaa tilapäistä tai määräaikaista tarkoitusta varten, sekä luvalliselle viemiselle asetetun muun ehdon rikkomista. Kulttuuriesineen palauttamisen turvaamiseksi lain 5 §:ssä säädetään siitä, että käräjäoikeus voi määrätä esineen takavarikosta tai muusta turvaamistoimesta siten kuin oikeudenkäymiskaaren 7 luvussa säädetään. Turvaamistointa koskevan hakemuksen voi asianomaisen valtion ohella tehdä oikeusministeriö.

2.4 Kansainvälinen kehitys ja ulkomaiden lainsäädäntö

Kansainvälinen kehitys

Useissa maissa on säädetty kiellosta takavarikoida määräaikaaisessa näyttelylainakäytössä oleva taideteos tai muu esine. Euroopan unionin neuvosto asetti kulttuurialan työsuunnitelmassaan kaudelle 2005–2006 yhdeksi tavoitteeksi eurooppalaisten kokoelmien liikkuvuuden (*Collection Mobility*) edistämisen. Toimintasuunnitelmassa takavarikkokiello (*immunity from seizure*) nimettiin yhdeksi kehittämisen kohteista, jota varten on perustettu erillinen työryhmä. Työryhmä on keväällä 2009 selvittänyt kyselyn avulla unionin jäsenvaltioiden lainsäädäntöä ja näkemyksiä sen tarpeesta. Kyselyyn vastanneista jäsenvaltioista viidessä on selkeästi erityislainsäädäntöä takavarikkokiellosta: Itävallassa, Belgiassa, Ranskassa, Saksassa ja Yhdistyneessä kuningaskunnassa. Suomen lisäksi ainakin Kreikassa, Unkarissa, Latviassa, Maltassa ja Puolassa on tehty aloitteita asiasta. Jotkin jäsenvaltiot katsovat valtion omaisuutta koskevan kansainvälisoikeudellisen immunitetin riittävän turvaamaan näyttelyesineiden liikkuvuutta. Euroopan unionin ulkopuolisista maista takavarikkokiellosta on lainsäädäntöä ainakin Yhdysvalloissa, Kanadassa, Sveitsissä ja Israelissa. Liittovaltioissa, kuten Yhdysvalloissa, Saksassa ja Itävallassa, voi tässä selostetun liittovaltion lainsäädännön lisäksi olla voimassa osavaltioiden lainsäädäntöä. Kanadassa on vain osavaltioiden omaa lainsäädäntöä.

Ulkomaisissa laeissa on omaksuttu erilaista käytäntöä liittyen takavarikkokiellon sisältöön ja menettelyyn. Joissakin maissa kiello voi koskea vain julkisyhteisöjen lainaksi antamia teoksia tai lainaksi ottajana voi olla vain julkisyhteisö taikka molempia. Myös näyttelyn osalta eräät maat asettavat tiukempia kriteerejä kuin toiset. Pääsääntöisesti näyttelyn tulee olla määräaikainen ja taloudellista voittoa tavoittelematon. Yhdistynyttä kuningaskuntaa ja Belgiaa lukuun ottamatta ne Euroopan maat, joissa takavarikkokiellosta on säädetty, edellyttävät lupamenettelyä ja hallinnollista päätöstä takavarikkokiellon voimaan saattamiseksi. Myös Yhdysvaltain liittovaltiotason lainsäädäntö perustuu lupamenettelylle, mutta joissakin sen osavaltioissa on säädetty automaattisesta takavarikkokiellosta. Pääsääntöisesti takavarikkokielloa ei sen myöntämisen ja mahdollisen valitusajan jälkeen voida tarkastella uudelleen, mutta tästäkin on pari poikkeusta. Useimmiten takavarikkokiellon sisältö on laaja siten, että kaikki esineen palauttamisen estävät päätökset ja toimenpiteet ovat kiellettyjä. Esineet, joita

takavarikkokiello voi koskea, on yleensä määritely laajasti tai määritelmää ei ole sisällytetty lainsäädäntöön lainkaan. Eräissä tapauksissa määrittely seuraa kulttuuriesineiden maastavientiä koskevassa lainsäädännössä olevaa kulttuuriesineen määritelmää.

Yhdysvallat

Yhdysvalloissa takavarikkokiellosta on säädetty laki vuonna 1965 (*Exemption from Judicial Seizure of Cultural Objects Imported for Temporary Exhibition*). Takavarikkokielloa voidaan hakea mille tahansa kulttuurillisesti merkittävälle esineelle, jonka lainaussopimuksen nojalla tuo Yhdysvaltoihin valtio taikka kulttuuri- tai koulutusalan laitos määräaikaista näyttelyä varten ilman tarkoitusta tavoitella näyttelyllä taloudellista voittoa. Lainaksi antaja voi olla julkinen tai yksityinen taho. Takavarikkokiellon myöntäminen on harkinnanvaraista, ja harkinnassa tarkastellaan sekä esineen että näyttelyn merkittävyyttä. Hakijan tulee myös muun ohessa osoittaa selvittäneensä esineen alkuperää ja sitä, että esineeseen ei kohdistu kilpailevia vaateita. Myönnetty takavarikkokiello merkitsee sitä, että tuomioistuimien ei voi antaa määräystä tai täytäntöön panna päätöstä, jonka seurauksena lainaksi ottaja menettäisi esineen hallinnan. Kiellosta julkaistaan ilmoitus Yhdysvaltain virallisessa lehdessä. Kiello on voimassa ehdollisesti, eli se voi peruuntua, jos tuomioistuin katsoo, että lain edellytykset eivät enää täyty.

Ranska

Ranska on säätänyt takavarikkokielloa koskevan lain vuonna 1994 (*Loi portant diverses dispositions d'ordre économique et financier, art. 61*). Lain soveltaminen on rajoitettu lainoihin, joissa lainan antajana on joko ulkomainen valtio tai muu ulkomainen julkisyhteisö, kuten kaupunki tai julkinen museo. Lainaksi ottajan hakemuksen vastaanottaa *Direction des Musées de France*, joka konsultoi kulttuuriministeriötä ja ulkoministeriötä. Takavarikkokiellosta julkaistaan Ranskan hallinnollisten päätösten tapaan *Ministerial Order* Ranskan virallisessa lehdessä, ja se on valituskelpoinen. Jollei päätöksestä valiteta kahden kuukauden kuluessa julkaisemisesta, ei sitä voida myöhemmin enää vastustaa.

Saksa

Saksassa liittotasavallan takavarikkokielloa vastaavat säännökset on vuonna 1999 sisällytetty kulttuuriesineiden maastaviennin rajoittamista koskevaan lakiin (*Gesetz zum Schutz deutschen Kulturgutes gegen Abwanderung*). Laissa säädetään toimivaltaisen viranomaisen oikeudesta antaa lainaksi antajalle oikeudellisesti sitova vakuutus esineen palauttamisesta määrätynä ajankohtana. Saksan liittotasavallan toimivaltaisen viranomaisen (*der Bundesbeauftragte für Angelegenheiten der Kultur und Medien*) suostumus tarvitaan myös osavaltiotasolla annettaviin vakuutuksiin. Vakuutuksen antaminen on harkinnanvaraista. Palauttamisvakuutus tarkoittaa sitä, että lainaksi antajan palauttamisvaatimusta ei voida vastustaa esineeseen kohdistuvien kolmansien oikeuksien nojalla eikä esineeseen ennen sen palauttamista voida kohdistaa luovuttamis-, takavarikointi- tai ulosmittaustoimia. Palauttamisvakuutusta ei voida myöskään peruuttaa tai kumota. Saksan lainsäädäntö koskee ulkomaalaisia kulttuuriesineitä, jotka on määrä väliaikaisesti lainata Saksan liittotasavallan alueella pidettävään

näyttelyyn, mutta esineille tai näyttelyille ei ole laissa asetettu tarkempia vaatimuksia.

Itävalta

Itävallan liittovaltion vuonna 2003 säätämä laki (*Bundesgesetz über die vorübergehende sachliche Immunität von Kultur-Leihgaben zum Zweck der öffentlichen Ausstellung*) perustuu hakemuksesta lainaksi antajalle annettavaan oikeudellisesti sitovaan vakuutukseen kulttuuriesineen väliaikaisesta koskemattomuudesta. Harkinnanvaraisen vakuutuksen antaa liittovaltion opetus-, tiede- ja kulttuuriministeriö. Lainaksi antajan ei edellytetä olevan julkisyhteisö, mutta näyttelyllä on katsottava olevan yleistä merkitystä. Koskemattomuusvakuutus voidaan antaa vain näyttelyesineelle, joka tulee liittovaltion museoiden näyttelyyn, mutta osavaltiot voivat säätämällä omaa lainsäädäntöä ulottaa käytännön koskemaan myös muiden museoiden näyttelyjä. Koskemattomuusvakuutuksen oikeudellinen merkitys on vastaava kuin Saksan edellä kuvatussa lainsäädännössä. Koskemattomuus on voimassa korkeintaan yhden vuoden ajan.

Belgia

Belgiassa on ollut takavarikkokielloa koskevaa lainsäädäntöä vuodesta 2002 lähtien. Nykyinen, vuonna 2004 säädetty laki ei edellytetä hakemusprosessia takavarikkokiellon voimaan saattamiseksi. Esineet, joita laki koskee, on määritelty laajasti. Lainaksi antajan tulee olla ulkomainen julkisyhteisö ja lainaksi ottajan vastaavasti kotimainen julkisyhteisö. Näyttelyn tulee olla määräaikainen eikä se saa olla voittoa tavoitteleva.

Sveitsi

Sveitsi on sisällyttänyt näyttelyyn lainattavien esineiden palauttamistakuuta koskevat säännökset vuonna 2005 voimaan tulleisiin lakiin ja asetukseen kansainvälisestä kulttuuriesineiden siirrosta (*Bundesgesetz/Verordnung über den internationalen Kulturgütertransfer*). Lainsäädäntö koskee kulttuuriesineiden siirtoa UNESCO:n vuoden 1970 yleissopimuksen ratifioineiden valtioiden välillä. Lainaksi ottajan tulee olla museo tai muu kulttuurilaitos. Lainaksi antajaa ei ole määritelty. Palauttamistakuun myöntäminen merkitsee sitä, että yksityiset tai viranomaiset eivät voi tehokkaasti esittää kulttuuriesineeseen kohdistuvia oikeudellisia vaatimuksia niin kauan kuin esine on Sveitsissä. Palauttamistakuuta haetaan em. lainsäädännön toimeenpanoa varten perustetulta asiantuntijaorganisaatiolta (*Fachstelle*). Hakemus on jätettävä viimeistään kolme kuukautta ennen esineen maahantuontia ja hakemuksessa on esitettävä seuraavat seikat: lainaksi antaja, esineen kuvailutiedot, esineen alkuperä mahdollisimman tarkasti, maahantuonnin ja maastaviennin aiotut ajankohdat, näyttelyn kesto ja haetun takuun tarvittava kestoaika. Hakemukseen on liitettävä myös ote lainaussopimuksesta. Hakemus julkaistaan Sveitsin virallisessa lehdessä, ja sitä voidaan vastustaa 30 päivän kuluessa julkaisemisesta, jonka jälkeen vaatimuksia ei voida enää esittää. Takavarikkokiello myönnetään vasta julkaisemisen jälkeen, jos hakemuksen kohteena olevaan esineeseen ei ole kohdistettu omistusoikeusvaatimusta. Muita edellytyksiä ovat, että esineen maahantuonti ei ole laitonta ja että esineen palauttamisesta näyttelyn jälkeen on sovittu.

Yhdistynyt kuningaskunta

Yhdistyneessä kuningaskunnassa on vuonna 2007 säädetty *Tribunals, Courts and Enforcement Act* -nimiseen lakiin sisältyvä osa 6, joka koskee lainassa olevien kulttuuriesineiden suojelua. Esineet tulevat takavarikkokieltosuojan piiriin ilman hakemusta ja viranomaiskäsitteilyä, jos laissa yksityiskohtaisesti säädetyt edellytykset täyttyvät. Lain takaamaa suojaa sovelletaan vain sellaisten museoiden tai gallerioiden näyttelyihin lainattaviin esineisiin, joille on myönnetty laissa määritelty asema. Aseman saavuttaminen edellyttää hyväksyttävien teosten alkuperä- ja omistusoikeustietojen selvittämismenettelyjä ja viranomaisohjeiden noudattamista erityisesti tietojen julkaisemisen osalta. Asema voidaan peruuttaa, jos edellytykset eivät enää täyty. Suojan ollessa voimassa kaikki esineen hallintaan kohdistuvat pakkotoimet on kielletty, paitsi jos ne perustuvat Yhdistyneen kuningaskunnan tuomioistuimen antamaan määräykseen tai tuomioistuin on velvollinen antamaan tällaisen määräyksen Euroopan yhteisön lainsäädännön tai kansainvälisen sopimuksen nojalla. Suoja kestää pääsääntöisesti korkeintaan kaksitoista kuukautta esineen maahantuonnista. Kesto voi pidentyä, jos esine on kärsinyt vahinkoa lainan aikana ja joutuu jäämään korjauksen ajaksi maahan.

Israel

Israel on säätänyt takavarikkokieltola koskevan lain niin ikään vuonna 2007. Kielto voi koskea vain julkisten laitosten välillä tapahtuvia kulttuuriesineiden lainoja. Sen sijaan taloudellisiin tarkoituksiin tapahtuvaa lainaamista ei Israelissa ole suljettu lain soveltamisen ulkopuolelle. Takavarikkokiellon myöntäminen tarkoittaa sitä, että Israelin tuomioistuimet eivät voi tehdä päätöksiä, jotka estäisivät esineen palauttamisen lainaajalle laina-ajan päättyessä. Päätöksen takavarikkokiellon myöntämisestä tekee oikeusministeriö opetus-, kulttuuri- ja urheiluministeriön avustuksella. Ennen päätöksen voimaantumista siitä julkaistaan ilmoitus, jonka jälkeen on 30 päivää aikaa esittää esinettä koskeva vaatimus ministeriön harkittavaksi. Erityisesti lainsäädännössä on otettu huomioon se, että takavarikkokiellon ei tule heikentää niiden juutalaisten oikeuksia, joilta kansallissosialistit ovat valtakautensa aikana riistäneet omaisuutta.

2.5 Nykytilan arviointi

Kansainvälisellä näyttelytoiminnalla on kasvava merkitys maamme museoille ja muille näyttelyjärjestäjille. Kulttuurihistoriallisten museoiden ja taidemuseoiden toiminta on voimakkaasti kansainvälistä luoden pohjaa kulttuurien väliselle vuoropuhelulle. Kulttuuriomaisuuteen kohdistuva takavarikkokiellon puuttuminen uhkaa vakavasti eri maiden kanssa harjoitettua kulttuuriyhteistyötä. Kansainväliset kokemukset ovat osoittaneet, että vaatimukset näyttelyesineiden takavarikoimattomuuden turvaamisesta lainsäädännöllä ovat yleistymässä Euroopassa ja useat lainaajat asettavat näyttelymaahan lainsäädännössään turvaamaan takavarikkokiellon ehdoksi esineiden lainaamiselle. Takavarikkokieltolainsäädännön yleistyessä Euroopan maissa tällaiset lainaehdot ovat vakiintumassa. Tällöin takavarikkokiellon puuttuminen uhkaa Suomen asemaa taide- ja kulttuuriyhteistyön saralla.

Takavarikkolainsäädännön yleistyessä aiemmin hyväksytyt kansainvälinen käytäntö teos- ja esinelainojen palauttamiseen liittyvistä takuukirjeistä (*letter of comfort, letter of guarantee*) on menettämässä merkitystään. Myös Suomessa tilanne on vaikeutunut viime

vuosien aikana. Opetusministeriön myöntämien takuukirjeiden sijaan näyttelylainojen ehdoksi ollaan asettamassa vaatimusta teosten palauttamisen turvaamisesta lainsäädännöllä. Vaatimukset näyttelyesineiden palauttamisen turvaamisesta eivät nykyisin rajoitu Venäjältä tuleviin lainoihin, vaan ne ovat selvästi yleistymässä eurooppalaisena ja maailman laajuisena käytäntönä.

3 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

Esitetyllä lailla pyrittäisiin varmistamaan se, että yleisesti merkittäviä näyttelyitä voitaisiin edelleen järjestää Suomessa. Uusi laki saattaisi jopa edistää mahdollisuuksia saada jatkossa yhä useampia merkittäviä näyttelyitä järjestettäväksi. Uusi laki yleisestikin parantaisi mahdollisuuksia kehittää kansainvälistä kulttuurivaihtoa. Laissa säädettävät takuut esineen palauttamisesta sen lainaajalle parantaisivat ja vahvistaisivat Suomen asemaa kansainvälisesti huomionarvoisena ja luotettavana kulttuuriyhteistyökumppanina.

Kun valtioneuvoston perusteella voi tulla korvattavaksi hukatun näyttelyesineen arvo edellä jaksossa 2.1 kuvatuin tavoin, voidaan pitää epäselvänä, onko valtio korvausvelvollinen esimerkiksi silloin, kun esine ulosottoimien luovutettaisiin toisen omistukseen ja kun valtioneuvoston perusteella vaadittaisiin korvattavaksi esineen arvo. Jos esine olisi suojattu takavarikkokiellolla, esineen ulosmittaus ei tulisi kysymykseen eikä valtioneuvoston annettu laki voisi tulla sovellettavaksi.

Ehdotetussa laissa säädettäisiin kiellosta takavarikoida eräitä Suomeen tuotuja näyttelyesineitä. Kansainvälisen kulttuurivaihdon ylläpitämiseksi ja merkittävien näyttelyiden järjestämisen edistämiseksi voitaisiin myöntää toisesta valtiosta Suomeen lainaksi tuotaville näyttelyesineille niiden palauttamista turvaava takavarikkokiello.

Lakia sovellettaisiin ulkomailta tuleviin näyttelyesineisiin. Näyttelyesineen käsitettä ei määriteltäisi erikseen, vaan käytetty termi olisi sama kuin taidenäyttelyiden valtioneuvoston annettussa laissa (411/1986). Näyttelyesineiden tulisi sijaita pysyvästi Suomen rajojen ulkopuolella. Näyttelyesineen omistaja tai lainaksi antaja voisi olla ulkomainen tai kotimainen luonnollinen tai juridinen henkilö.

Ehdotetun lain mukaan takavarikkokiellolla suojattua näyttelyesinettä ei saisi ottaa haltuun tai takavarikoida oikeudenkäymiskaaren 7 luvun tai pakkokeinolain mukaan, eikä myöskään tässä tarkoitettua turvaamistointia tai pakkokeinoa panna täytäntöön. Näyttelyesineeseen ei saisi kohdistaa muutakaan turvaamistointia tai pakkokeinoa, joka estäisi esineen palauttamisen lainaksi antajalle. Kiellolla suojattua esinettä ei saisi myöskään ulosmittata saatavasta tai esimerkiksi sakon täytäntöönpanosta annetun lain (672/2002) mukaisesta sakosta tai menettämisseuraamuksesta. Esineeseen ei saisi kohdistaa ulosottoaaren 7 luvun 9 §:ssä tarkoitettua luovutusvelvoitteen täytäntöönpanoa eikä muutakaan täytäntöönpanoa, joka estäisi esineen palauttamisen.

Ehdotetun lain mukaan takavarikkokiellon myöntäisi opetusministeriö. Takavarikkokiello voitaisiin myöntää, jos kulttuuriesine lainataan näyttelyyn, joka on taiteellisesti tai kulttuurihistoriallisesti merkittävä tai jonka järjestämistä pidetään kansainvälisen kulttuurivaihdon kannalta tärkeänä.

Ehdotetun lain mukaan takavarikkokielloa ei voida myöntää, jos on perusteltu aihe olettaa että näyttelyesine on joltakulta rikoksella viety tai että omistusoikeus tai muu siihen rinnastettava oikeus esineeseen on riidanalainen. Takavarikkokielloa ei voitaisi myöntää myöskään, jos kiellon myöntäminen olisi ilmeisesti ristiriidassa Suomea sitovan kansainvälisen sopimuksen tai Euroopan yhteisön lainsäädännön kanssa.

Ehdotetussa laissa säädettäisiin takavarikkokiellon hakijasta ja hakemuksen sisältövaatimuksista. Lakiesityksen perusteluissa on käsitelty myös esineen omistusoikeuden selvittämistä.

Lakiehdotuksen mukaan takavarikkokielloa ei voitaisi peruuttaa. Jos näyttelyesineeseen olisi takavarikkokiellon vastaisesti kohdistettu takavarikko tai muu laissa tarkoitettu toimenpide, asianomaisen viranomaisen olisi näyttelyjärjestäjän aloitteesta tai omasta aloitteestaan peruutettava toimenpide.

4 Esityksen vaikutukset

Esityksellä ei ole taloudellisia vaikutuksia, eikä esitys vaikuta myöskään viranomaisten keskinäisiin toimivaltasuhteisiin tai merkittävästi lisää viranomaisten tehtäviä.

Opetusministeriö on käsitellyt vuosittain noin 15 niin sanottua takuukirjettä koskevaa asiaa. Jatkossa takuukirjeet korvautuisivat ehdotettuun lakiin perustuvilla opetusministeriön päätöksillä takavarikkokiellosta. Ehdotetun lain mukainen päätös ja sen tekemisessä noudatettava menettely eivät poikkea työmäärältään merkityksellisesti nykyisestä takuukirjejärjestelmästä. Voidaan olettaa, että jatkossa hakemusten määrä jossain määrin lisääntyisi, kun tieto takavarikkokieltosäätelystä tulee laajempaan tietoisuuteen, sillä takavarikkokiello näyttelyiden järjestäjien ja ennen muuta kulttuuriomaisuuden lainaajien kannalta antaa kattavamman suojan kuin takuukirje. Vaikka hakemusten määrän lisääntymistä on vaikea arvioida, kasvu pysynee kuitenkin suhteellisen vähäisenä.

Kansainvälinen käytäntö on muuttunut siten, että museot tai muut esineitä lainaavat tahot edellyttävät, että Suomi kykenee antamaan lakiin perustuvan suojan Suomeen lainaksi annettaville esineille. Ilman varmuutta takavarikkokiellosta tai vastaavasta suojasta ei esineistöä tulevaisuudessa välttämättä enää lainata. Aiemmin takuukirjeitä myönnettiin lähinnä Venäjältä tuleville esineille, mutta vastaisuudessa takavarikkokielloa edellyttävät yhä enenevässä määrin myös muut Euroopan sekä Amerikan ja Aasian maat. Ehdotettu laki mahdollistaisi jatkossakin kansainvälisten näyttelyiden järjestämisen Suomessa.

5 Asian valmistelu

Opetusministeriö asetti 17.12.2008 työryhmän, jonka tehtävänä oli selvittää, onko tarvetta säätää laki, jolla suojataan Suomeen tuotavia näyttelyesineitä takavarikoimiselta, ja tehdä tarvittavat lakiehdotukset. Työryhmään kutsuttiin edustajat Valtion taidemuseosta, opetusministeriöstä, Museovirastosta, Helsingin käräjäoikeudesta, Helsingin kaupungin taidemuseosta sekä oikeusministeriöstä.

Yksityiskohtaiset perustelut

1 Lakiehdotuksen perustelut

1 §. *Lain tarkoitus.* Pykälän mukaan kansainvälisen kulttuurivaihdon ylläpitämiseksi ja merkittävien näyttelyiden järjestämisen edistämiseksi voitaisiin myöntää toisesta valtiosta Suomeen lainaksi tuotavan näyttelyesineen palauttamista turvaava takavarikkokielto siten kuin tässä laissa säädetään.

Takavarikkokieltoa voidaan yleisellä tasolla luonnehtia valtion myöntämäksi etuudeksi, jolla tietyt esineet suojataan ennakolta siltä varalta, että niihin kohdistettaisiin sinänsä lainmukaisia viranomaistoimia. Kielto ei vaikuttaisi lainaksi antajan ja lainaksi ottajan välisen sopimuksen pätevyyteen tai sisältöön taikka heidän välisiin oikeussuhteisiinsa muutenkaan. Valtio ei myöskään tulisi edellä mainittujen välisen sopimuksen osapuoleksi.

Takavarikkokielto voitaisiin myöntää toisesta valtiosta Suomeen lainaksi tuotavan näyttelyesineen suojaksi. Esineen omistaja tai lainaksi antaja voisi olla ulkomainen tai kotimainen luonnollinen tai juridinen henkilö, mutta takavarikkokielto voisi koskea vain esinettä, jonka vakituinen sijaintipaikka on ulkomailla.

Näyttelyesineellä tarkoitettaisiin tässä laissa samaa kuin taidenäyttelyiden valtioneuvoston asetuksessa annetussa laissa. Kiellolla suojattuun esineeseen ei saisi kohdistaa 2 §:ssä mainittuja pakkokeinoja tai turvaamistoimia. Myös eräät ulosmittaukset ja muut täytäntöönpanomuodot olisivat kiellettyjä. Takavarikkokielto ei kuitenkaan estäisi panemasta esinettä koskevaa riitaa vireille Suomen tai muun valtion tuomioistuimessa taikka hakemasta pakkokeinoja tai turvaamistoimeja taikka täytäntöönpanoa toisessa valtiossa, kuten esineen omistajan kotivaltiossa.

2 §. *Takavarikkokiellon sisältö.* Pykälässä säädettäisiin tarkemmin takavarikkokiellon sisällöstä.

Pykälän *1 kohdan* mukaan takavarikkokiellolla suojattua näyttelyesineitä ei saisi ottaa haltuun tai takavarikoida oikeudenkäymiskaaren 7 luvun tai pakkokeinolain nojalla. Takavarikosta säädetään oikeudenkäymiskaaren 7 luvun 1 ja 2 §:ssä ja pakkokeinolain 4 luvussa. Esineeseen ei siten saisi kohdistaa mainittua turvaamistointia tai pakkokeinoja eikä tällaista saisi myöskään panna täytäntöön.

Pykälän 2 kohdan mukaan näyttelyesineeseen ei saisi kohdistaa takavarikon lisäksi muutaakaan turvaamistointia tai pakkokeinoja, joka estäisi esineen palauttamisen lainaksi antajalle. Kielto olisi siten luonteeltaan yleinen käsittäen myös muut vastaavanlaiset laissa säädetty omaisuuteen kohdistuvat toimenpiteet riippumatta siitä, luetaanko ne siviili- vai rikosprosessuaalisiksi turvaamistoimiksi tai pakkokeinoiksi. Sinänsä keinon nimi tai luokittelukaan ei olisi merkityksellinen. Olennaista on, että kyseessä olisivat väliaikaiset ennakkolliset toimenpiteet, jotka turvaavat myöhemmin annettavan tuomion täytäntöönpanoa taikka muita siviili- tai rikosprosessuaalisia päämääriä.

Käytännössä kohdassa tarkoitettuja muita turvaamistoimia ja pakkokeinoja ovat oikeudenkäymiskaaren 7 luvun 3 §:n mukainen turvaamistoimi, pakkokeinolain 3 luvun mukainen hukkaamiskielto ja vakuustakavarikko sekä 6 luvun 2 §:ssä tarkoitettu pakkokeino sekä omaisuuden tai todistusaineiston jäädyttämistä koskevien päätösten täytäntöönpanosta Euroopan unionissa annetussa laissa ja todistelun turvaamisesta teollis- ja tekijänoikeuksia koskevissa riita-asioissa annetussa laissa tarkoitetut toimet. Kielto kattaisi lähtökohtaisesti myös muut vastaavanlaiset turvaamistoimet ja pakkokeinot, joista mahdollisesti myöhemmin säädetään.

Pykälän 3 kohdan mukaan kiellolla suojattua esinettä ei saisi ulosmitata saatavasta. Käytännössä tämä tarkoittaisi sitä, että ulosottokaaren (705/2007) 4 luvussa tarkoitettua maksuvelvollisuutta koskeva täytäntöönpano olisi kielletty. Takavarikkokielto olisi mainitun luvun 8 §:ssä tarkoitettu laissa erikseen säädetty ulosmittauskielto. Ulosmittauskielto saamisesta olisi yleinen. Siten esimerkiksi sakon täytäntöönpanosta annetun lain (672/2002) 2 luvussa tarkoitettua sakkoa, rahamääräistä menettämisseuraamusta tai muuta saatavaa ei myöskään saataisi ulosmitata kiellolla suojatusta esineestä. Takavarikkokielto ei luonnollisestikaan estäisi ulosmittaamista saatavasta muuta kuin takavarikkokiellon alaista omaisuutta.

Pykälän 4 kohdan mukaan kiellolla suojattuun esineeseen ei saisi kohdistaa luovutusvelvoitteen täytäntöönpanoa. Tästä täytäntöönpanomuodosta säädetään ulosottokaaren 7 luvun 9 §:ssä. Ulosottokaaren 2 luvun 7 §:n mukaan luovuttamisvelvollisuus voidaan panna täytäntöön lainvoimaa vaille olevan käräjäoikeuden tuomion perusteella, jos ulosoton hakija asettaa vakuuden esineen takaisin antamisesta ja täytäntöönpanokuluista. Mainitun luvun 8 §:n mukaan yksipuolinen tuomio on heti täytäntöönpantavissa.

Luovutusvelvollisuus tulee käytännössä esiin tapauksissa, joissa tuomioistuin on ratkaisut esineen oikeaa omistajaa tai haltijaa koskevan asian. Koska tällainen ratkaisu voidaan antaa tilanteissa, jossa esineen omistaja ei ole tosiasiallisesti vireillä olevasta oikeudenkäynnistä, jonka päätteeksi edellä mainittu nopeasti täytäntöönpantavissa oleva ratkaisu annettiin, olisi luovutusvelvoitteen täytäntöönpano kielletty ilman erityisiä rajoituksia.

Pykälän 5 kohdan mukaan takavarikkokiellon alaiseen esineeseen ei saisi kohdistaa 3 tai 4 kohdassa tarkoitettua täytäntöönpanon lisäksi muutaakaan täytäntöönpanoa, joka estäisi esineen palauttamisen. Käytännössä tämä tarkoittaisi ennen muuta sellaisen tuomion täytäntöönpanoa, jolla esine on tuomittu valtiolle menetetyksi ja johon sovelletaan sakon täytäntöönpanosta annetun lain 4 lukua. Täytäntöönpanokieltoa koskisi kuitenkin ajallinen rajoitus. Kielto koskisi vain sellaisen tuomion täytäntöönpanoa, joka on tullut täytäntöönpanokelpoiseksi 3 §:n 1 momentissa tarkoitettua hakemuksen saapumispäivänä tai sen jälkeen. Ratkaisevaa olisi siten se, milloin takavarikkokieltoa koskeva hakemus on saapunut opetusministeriöön.

Koska menettämisseuraamusta ei voida määrätä yksipuolisella tuomiolla eikä kuulematta menettämisseuraamusasian vastaajaa, ei ole tarpeen sulkea täytäntöönpanon ulkopuolelle tuomiota, joka on tullut täytäntöönpanokelpoiseksi ennen edellä mainittua ajankohtaa. Käytännössä esineen omistaja voi tuomion tietäen harkita, haluaako hän ylipäätään lainata

esineen Suomeen, ja ottaa riskin esineeseen kohdistuvasta täytäntöönpanosta.

Kielto kohdistuisi käytännössä niihin viranomaisiin, jotka ovat toimivaltaisia edellä mainittujen kohtien perusteella päättämään takavarikosta tai muista pykälässä tarkoitetuista toimenpiteistä taikka jotka huolehtisivat täytäntöönpanosta. Käytännössä kielto kohdistuisi tuomioistuimiin, syyttäjiin, poliiseihin ja muihin esitutkintaviranomaisiin sekä ulosottoviranomaisiin ja muihin täytäntöönpanoviranomaisiin.

Koska takavarikkokielto kohdistuu yllä kuvatuin tavoin viranomaisiin, kiellolla olisi merkitystä silloin, kun näyttelyesine on Suomen valtion alueella, jossa suomalaiset viranomaiset ovat toimivaltaisia. Takavarikkokieltoa tulisi noudattaa myös silloin, kun ulkomaalainen viranomainen on pyytänyt virka- tai oikeusapua suomalaiselta viranomaiselta esimerkiksi Suomessa olevan esineen takavarikoimiseksi pakkokeinolain 4 luvun 15 a §:n mukaisesti. Jos taas ulkomaalainen viranomainen olisi poikkeuksellisesti toimivaltainen Suomen valtion alueella, kielto koskisi myös häntä.

Vaikka muuten esineeseen kohdistuvan toimenpiteen määräämiselle tai täytäntöönpanemiselle olisivat lain mukaiset edellytykset käsillä, asianomaisen viranomaisen tulisi pidättäytyä mainituista toimenpiteistä. Esimerkiksi jos käräjäoikeudessa vaaditaan oikeudenkäymiskaaren 7 luvun 2 §:ssä tarkoitettua takavarikkoa, käräjäoikeuden tulee hylätä hakemus, vaikka pykälän mukaiset takavarikon määräämisen edellytykset muutoin täyttyisivät. Takavarikkokielto on tällaisessa tapauksessa luonteeltaan vastataksiseikka. Koska takavarikko voidaan määrätä tällaisessa tapauksessa hakijan vastapuolta kuulematta väliaikaisena, kiellosta tietämätön käräjäoikeus saattaisi hyväksyä hakemuksen. Tällaisessa tapauksessa takavarikkoa ei kuitenkaan saisi panna täytäntöön. Takavarikoimisesta päättäneelle tuomioistuimelle olisi ilmoitettava kiellosta, jonka jälkeen tuomioistuimen tulisi ryhtyä 5 §:ssä tarkoitettuihin toimiin.

3 §. *Takavarikkokiellon myöntäminen.* Pykälän 1 momentissa säädettäisiin takavarikkokiellon myöntämisen yleisistä edellytyksistä ja myöntävästä viranomaisesta. Takavarikkokiellon myöntäisi opetusministeriö. Myöntäminen olisi harkinnanvaraista. Takavarikkokielto voitaisiin myöntää, jos näyttelyesine lainataan näyttelyyn, joka on taiteellisesti tai kulttuurihistoriallisesti merkittävä tai jonka järjestämistä pidetään kansainvälisen kulttuurivaihdon kannalta tärkeänä. Näyttelyä koskeva edellytys vastaa siten taidenäyttelyiden valtioneuvoston annettun lain 3 §:n 1 momentissa säädettyjä valtioneuvoston yleisiä edellytyksiä.

Merkittävillä näyttelyillä tarkoitetaan taiteellisesti tai kulttuurihistoriallisesti merkittäviä näyttelyitä tai kansainvälistä kulttuurivaihtoa edistäviä näyttelyitä. Tämänkaltaisia näyttelyitä ovat esimerkiksi museoiden kokoelmia, kansallisesti tai kansainvälisesti merkittävien taiteilijoiden tuotantoa ja kulttuurihistoriallisesti merkittävää esineistöä esittelevät näyttelyt. Tämänkaltaisissa tapauksissa näyttelyn merkittävyyden arvioimista helpottaa sen esineistön tunnettavuus ja jo saavutettu vakiintunut asema asiantuntijainstituution taholta. Edellä mainitun kaltaisten ihmiskunnan yhteisenä henkisenä pääomana olevien taide- ja kulttuuriesineiden saavutettavuuden merkitys on erityisen tärkeä, niin niiden historiallisen vaikutuksen ja ymmärrettävyyden lisäämisen takia, kuin niiden jatkuvan nykykulttuuria ja – yhteiskuntaa rakentavan ja luovan vaikutuksen takia.

Takavarikkokielto voitaisiin myöntää, jos näyttelyn järjestää kotimainen julkisoikeudellinen oikeushenkilö. Kielto voitaisiin myöntää myös sellaisille kotimaisille yleishyödyllisille yksityisoikeudellisille oikeushenkilöille, jotka ovat toiminnalliselta luonteeltaan ei-kaupallisia ja voittoa tavoittelemattomia. Tuloverolain (1535/1992) 22 §:ssä säädetty verovapaus ei ole kuitenkaan arvioinnin perusteena.

Takavarikkokiellon myöntäminen pykälän 1 momentin mukaan on aina harkinnanva-

raista, kun taas 2 momentissa lueteltaisiin tapaukset, joissa takavarikkokiellon myöntämiselle on ehdoton este.

Momentin 1 kohdan mukaan takavarikkokielloa ei myönnettäisi, jos on perusteltu aihe olettaa, että näyttelyesine on joltakulta rikoksella viety tai että omistusoikeus tai muu siihen rinnastettava oikeus esineeseen on riidanalainen.

Jos takavarikkokiellon myöntävän viranomaisen tietoon tulee ennen takavarikkokielloa koskevan päätöksen tekemistä vireillä oleva oikeudenkäynti tai muu viranomaistoimi taikka viranomaisen päätös, joka kohdistuu näyttelyesineen omistusoikeuteen tai siihen rinnastettavaan oikeuksiin, ei takavarikkokielloa tule myöntää. Kielto voitaisiin kuitenkin myöntää, jos esineeseen kohdistuva vaatimus on selvästi perusteeton, jolla tässä tarkoitettaisiin samaa kuin oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 6 §:n 2 momentissa. Omistusoikeuteen rinnastettavalla oikeudella tarkoitetaan esimerkiksi hallinto-oikeutta vuokra-, lainaus- tai talletussopimuksen nojalla.

Jollei takavarikkokiellon myöntävän viranomaisen tietoon tule edellä mainittuja seikkoja, voi viranomainen olettaa, että hakemuksesta ilmenevällä lainaksi antajalla, jonka hallussa esine on, on oikeus määrätä esineestä. Esimerkiksi ulkomaalaisen julkisyhteisön tai julkisessa valvonnassa toimivan laitoksen ollessa lainaksi antajana, ei pääsääntöisesti edellytettäisi täydellisiä esineen omistuksesta ja alkuperästä kertovia nk. provenienssitietoja. Esineen nykyisen omistajan ilmoittamista ei voitaisi ehdottomasti edellyttää, koska yksityiset omistajat eivät turvallisuussyistä aina salli henkilötietojensa ilmenemistä hakemusasiakirjoista. Tällöin omistustietojen edellyttäminen olisi vastoin lain tarkoitusta. Takavarikkokiellon myöntävä viranomais voi kuitenkin tarvittaessa pyytää hakijalta lisätietoja.

Momentin 2 kohdan mukaan takavarikkokielloa ei myönnettäisi, jos kiellon myöntäminen olisi ilmeisesti ristiriidassa Suomea sitovan kansainvälisen sopimuksen tai Euroopan yhteisön lainsäädännön kanssa.

UNESCO:n vuonna 1970 solmitun yleissopimuksen kulttuuriomaisuuden luvattoman tuonnin, viennin ja omistusoikeuden siirron kieltämiseksi ja ehkäisemiseksi johdosta useissa maissa on voimassa lainsäädäntöä erikseen määriteltyjen kulttuuriesineiden maastaviennin luvanvaraisuudesta. Suomi on sitoutunut palauttamaan ilman maastavientilupaa tai lupaehtojen vastaisesti toisen sopimusvaltion alueelta viedyt taikka varastetut ja Suomessa olevat kulttuuriesineet. Palauttamisvelvollisuuden täyttäminen voi edellyttää esineeseen kohdistuvaa turvaamistointia. Palauttamismenettelyssä noudatetaan Euroopan talousalueelta tuotujen kulttuuriesineiden suhteen lakia Euroopan talousalueen valtion alueelta laittomasti vietyjen kulttuuriesineiden palauttamisesta, joka perustuu neuvoston direktiiviin 93/7/ETY. UNIDROIT:n yleissopimus varastetuista tai laittomasti maasta viedyistä kulttuuriesineistä sekä laki UNIDROIT:n yleissopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä ja yleissopimuksen soveltamisesta sääntelee palauttamismenettelyä silloin, kun kulttuuriesine on tuotu Euroopan talousalueen ulkopuolisesta sopijavaltiosta. Sodan ja aseellisen selkkauksen aikana sovelletaan UNESCO:n yleissopimusta kulttuuriomaisuuden suojelemisesta aseellisen selkkauksen sattuessa.

Puuttuva selvitys maastavientiluvasta olisi käytännössä tavanomaisin tilanne, jossa lainkohta tulisi sovellettavaksi. Asian valvomisen helpottamiseksi 4 §:ssä säädettäisiin, että takavarikkokielloa haettaessa on esitettävä selvitys maastavientiluvasta.

Myös Suomea sitovat rikosturvaamistoimia koskevat kansainväliset sopimukset voivat edellyttää takavarikkokiellohakemuksen kohteena olevaan esineeseen kohdistuvia turvaamistoimia tai oikeusapua toisen valtion suorittamien turvaamistoimien toteuttamiseksi. Tällaisia sopimuksia ovat mm. YK:n yleissopimus huumausaineiden ja psykotrooppisten aineiden laitonta kauppaa vastaan kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastainen

YK:n yleissopimus, keskinäistä oikeusapua rikosasioissa koskeva eurooppalainen yleissopimus sekä rikoksen tuottaman hyödyn rahanpesua, etsintää, takavarikkoa ja menetetyksi tuomitsemista koskeva yleissopimus. Jos takavarikkokiellon myöntävän viranomaisen tietoon tulee ennen takavarikkokielloa koskevan päätöksen tekemistä toisessa valtiossa vireillä oleva oikeudenkäynti tai muu viranomaistoimi, joka voi edellyttää takavarikkokiellohakemuksen kohteena olevan esineen esittämistä todisteena tai joutumista menettämisseuraamuksen kohteeksi, ei takavarikkokielloa tule myöntää.

Momentin 3 kohdan mukaan myyntinäyttelyt ja muu kaupallisen hyödyntämisen lähtökohdista tapahtuva näyttelytoiminta olisi suljettu lain soveltamisen ulkopuolelle. Takavarikkokielloa ei myönnettäisi, jos kulttuuriesine tarjottaisiin näyttelyssä myytäväksi tai sitä hyödynnettäisiin muulla vastaavalla tavalla kaupallisesti. Muu vastaava tapa voisi olla esimerkiksi se, että esinettä vuokrattaisiin eri tilaisuuksiin nimenomaisin tarkoituksin kerätä mahdollisimman suuret vuokratulot. Kaupallisella hyödyntämisellä ei tarkoiteta näyttelyihin liittyvää normaalia pääsymaksukäytäntöä tai oheistuotemyyntiä. Teos voidaan sisällyttää myytäviin näyttelyluetteluihin, sekä tavanomaisiin näyttelyyn liittyviin myyntituotteisiin, kuten postikortteihin, ja sitä voi käyttää näyttelyn markkinoinnissa.

Pykälän 3 momentin mukaan takavarikkokiello voitaisiin myöntää enintään yhdeksi vuodeksi. Takavarikko pysyisi kuitenkin ilman eri päätöstä suoraan lain nojalla voimassa, jos esinettä ei voitaisi ennalta arvaamattoman esteen vuoksi viedä turvallisesti maasta kiellon voimassa ollessa. Ennalta arvaamaton este olisi käsillä esimerkiksi silloin, kun esineen lähtömaassa on sotatila tai muu vastaava vakava yhteiskunnan häiriötila taikka kun esineen kuljetusta ei voida luonnonolosuhteiden tai kuljetushenkilöstön lakon vuoksi turvallisesti järjestää. Kielto pysyisi voimassa, kunnes kaksi viikkoa on kulunut esteen lakkaamisesta.

Opetusministeriön päätöksestä perittäisiin maksu niiden perusteluiden mukaan, joista säädetään valtion maksuperustelaissa (150/1992).

4 § *Takavarikkokiellon hakeminen* Pykälän 1 momentissa säädettäisiin hakijasta ja hakemuksen sisältövaatimuksista.

Takavarikkokielloa voisi hakea näyttelyn järjestäjä. Näyttelyn järjestäjästä säädettäisiin tarkemmin 3 §:n 1 momentissa. Kuten mainitusta lainkohdasta ilmenee, hakemus osoitetaan opetusministeriölle.

Hakemuksesta tai sen liitteestä olisi käytävä ilmi hakija, näyttelyesineen lainaksi antaja, esineen yksilöintitiedot, selvitys 3 §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitetuista seikoista mukaan lukien maastavientiluvasta, jäljennös hakijan ja lainaksi antajan välisestä sopimuksesta tai sopimusluonnoksesta sekä haettavan kiellon alkamis- ja päättymispäivä.

Näyttelyesineen lainaksi antaja voi olla eri henkilö kuin näyttelyesineen omistaja. Esineen omistustietojen selvittämistä käsitellään 3 §:n 2 momentin 1 kohdan perusteluissa.

Näyttelyesineen riittävä yksilöinti riippuu esineen laadusta. Yksilöintitietoja ovat esimerkiksi esineen tekijä, valmistusaika ja -paikka, valmistusmateriaali ja aihe.

Hakemuksessa on selvitettävä perusteet, joiden nojalla voidaan arvioida, täyttyvätkö 3 §:n 1 momentissa näyttelylle ja näyttelyn järjestäjälle asetetut edellytykset.

Hakemuksessa on ilmoitettava hakijalla mahdollisesti olevat tiedot esineen osallisuudesta oikeudenkäynteihin tai muihin viranomaismenettelyihin tai siihen muutoin kohdistetuista vaatimuksista. Selvitys maastavientiluvasta on mainittu erikseen, koska se ei käy nimenomaisesti ilmi 3 §:n 2 momentin 2 kohdan sanamuodosta. Maastavientilupaa hakee tavallisesti lainaksi antaja. Selvitys koskee ensinnäkin sitä, edellyttääkö lainattavan näyttelyesineen maastavienti lupaa sen maan lainsäädännön mukaan, josta esine on tarkoitus viedä. Toiseksi selvitys koskee sitä, kuka vastaa luvan hakemisesta. Selvitys voi sisältyä esimerkik-

si hakijan ja lainaksi antajan väliseen sopimukseen tai sopimusluonnokseen. Käytännössä maastavientilupaa ei ole välttämättä myönnetty siinä vaiheessa, kun takavarikkokielloa on haettava. Siksi edellä mainittu selvitys voidaan pääsääntöisesti katsoa riittäväksi takavarikkokiellohakemuksen käsittelyä varten.

Hakijan ja lainaksi antajan välillä täytyy takavarikkokielloa haettaessa olla solmittu lainaksi antamista koskeva sopimus tai laadittu sopimusluonnos. Käytännössä käytettävissä olisi yleisimmin sopimusluonnos tai esisopimus. Esimerkiksi takavarikkokiellohakemukseen annettava päätös vaikuttaa lopullisen sopimuksen sisältöön lainattavien esineiden osalta.

Hakemuksessa on määriteltävä tarvittava takavarikkokiellon alkamis- ja päättymispäivä siten, että kiellon voimassaoloaika vastaa esineen maassaoloaikaa. Hakija ei kuitenkaan voi tällä tavoin pidentää 3 §:n 3 momentissa säädettyä kiellon enimmäiskesto.

Asian käsittelyssä opetusministeriössä noudatettaisiin hallintolakia (434/2003), jonka mukaan takavarikkokiellon myöntävä viranomainen voi pyytää asian ratkaisemiseksi tarpeellista lisäselvitystä hakijalta.

Pykälän 2 momentissa säädetäisiin määräajasta. Hakemus olisi tehtävä viimeistään kolme kuukautta ennen takavarikkokiellolle haettavaa alkamispäivää. Hakemus voidaan tehdä määräajan jälkeen vain erityisen painavien perusteiden vallitessa. Tällainen voisi olla esimerkiksi hakijasta riippumaton näyttelyesineen vaihtuminen määräajan jälkeen, jos vaihtuneen esineen korvaamisella olisi näyttelyn kannalta olennainen merkitys. Aikaisemmin myönnetty takavarikkokiello ei kuitenkaan tarkoita uuden hakemuksen automaattista hyväksymistä, vaan jokainen takavarikkokiello perustuu erikseen tehtyyn harkintaan.

5 §. *Takavarikkokiellon vastaisen toimenpiteen peruuttaminen.* Pykälän 1 momentissa säädetäisiin siitä, että jos takavarikkokiellon vastaisesti näyttelyesineeseen on kohdistettu takavarikko tai muu 2 §:ssä tarkoitettu toimenpide, asianomaisen viranomaisen olisi näyttelyn järjestäjän hakemuksesta tai omasta aloitteestaan peruutettava viivytyksettä mainittu toimenpide. Peruuttaminen olisi yläkäsite, joka kattaisi myös esimerkiksi pakkokeinolain 3 luvun 4 §:ssä ja 4 luvun 11 §:ssä tarkoitetun hukkaamiskiellon tai vakuustakavarikon taikka takavarikon kumoamisen.

Momentin tarkoituksena on selventää sitä, miten on meneteltävä, jos viranomainen on erehdyksessä tai muusta syystä toiminut vastoin takavarikkokielloa. Momentilla asetettaisiin myös viranomaiselle selkeä velvollisuus peruuttaa toimenpide. Säännöksellä olisi lisäksi merkitystä siksi, että tuomioistuin päättää oikeudenkäymiskaaren 7 luvun mukaisen ja todistelun turvaamisesta teollis- ja tekijänoikeuksia koskevissa riita-asioissa annetussa laissa tarkoitetun turvaamistoimen peruuttamisesta asianosaisen vaatimuksesta. Erityissäännös on tarpeen, jotta tuomioistuin voisi myös omasta aloitteestaan odottamatta erillistä vaatimusta peruuttaa turvaamistoimen saatuaan esimerkiksi 2 §:n perusteluissa kuvatulla tavalla tiedon takavarikkokiellosta. Koska tulee pyrkiä minimoimaan takavarikkokiellon vastaisesta menettelystä aiheutuva haitta, peruuttaminen olisi lisäksi tehtävä kaikissa tapauksissa viivytyksettä.

Lähtökohtaisesti peruuttaminen olisi toimenpiteestä päättäneen viranomaisen asiana. Päätöksentekijän ei kuitenkaan tarvitsisi olla sama henkilö, vaan peruuttamisen voisi huolehtia myös muu henkilö, jolla on toimivaltuudet päättää asianomaisesta turvaamistoimesta tai pakkokeinosta. Esimerkiksi jos takavarikosta on päättänyt pakkokeinolain 4 luvun 5 §:n mukaisesti tietty pidättämiseen oikeutettu poliisimies, pakkokeinon voisi peruuttaa toinen vastaavassa asemassa toimiva poliisimies kumoamalla takavarikon.

Koska peruuttamisessa olisi kysymys virheellisen päätöksen oikaisemisesta, joka olisi yleensä tehty tietämättä takavarikkokiellosta, ja koska kiellon voimassaolosta yksittäisessä

tapauksessa ei yleensä voi olla epäselvyyttä, erityisiä menettelysäännöksiä ei otettaisi lakiin. Kun peruuttaminen voisi kuitenkin tapahtua hakemuksesta, käräjäoikeudessa noudatettaisiin oikeudenkäymiskaaren 8 luvun säännöksiä hakemusasian käsittelystä.

Momentin mukaan näyttelyesine tulisi tarvittaessa määrätä palautettavaksi näyttelyn järjestäjälle. Tällainen määräys olisi epäitsenäinen suhteessa peruuttamiseen. Määräyksen tarkoituksena olisi helpottaa ja nopeuttaa esineen takaisin saamista. Määräyksellä olisi merkitystä silloin, kun esine on otettu viranomaisen haltuun, jotta esine saadaan palautetuksi näyttelyn järjestäjälle mahdollisimman vaivattomasti. Määräys olisi käytännössä hyödyllinen etenkin silloin, kun esimerkiksi turvaamistoimesta päättänyt viranomainen on eri kuin täytäntöönpanosta huolehtinut viranomainen. Koska esine olisi sopimuksen perusteella lainattu näyttelyn järjestäjälle ja otettu hänen hallinnastaan viranomaisten haltuun ja koska näyttelyn järjestäjä olisi käytännössä ainoa asianosainen, esineen palauttaminen muulle taholle ei tulisi kysymykseen.

Pykälän 2 *momentissa* säädettäisiin siitä, että käräjäoikeus olisi toimivaltainen peruuttamaan takavarikkokiellon vastaisen toimenpiteen, vaikka peruuttamistoimivalta muiden säännösten perusteella kuuluisikin toiselle viranomaiselle tai tuomioistuimelle. Momentin tarkoituksena on turvata se, että toimenpiteen peruuttamista koskevan asian käsittelyyn on aina löydettävissä toimivaltainen viranomainen, koska voi mahdollisesti jäädä epäselväksi, kuka on kiellon vastaisesta toimenpiteestä päättänyt. Vaikka päätöksen tekijä olisikin selvillä, häntä ei mahdollisesta tavoiteta tai hän ei jostain syystä peru toimenpidettä.

Toimivaltainen käräjäoikeus olisi momentin mukaan ensinnäkin esineen sijaintipaikkakunnan käräjäoikeus. Rinnakkaisesti toimivaltainen olisi muukin käräjäoikeus, jossa asian käsittely käy sopivasti päinsä. Tällainen käräjäoikeus olisi luontevasti esimerkiksi näyttelyn järjestämipaikan käräjäoikeus tai takavarikkokiellon vastaisesta toimenpiteestä päättäneen viranomaisen sijaintipaikkakunnan käräjäoikeus. Käräjäoikeuden toimivaltaa olisi tulkittava joustavasti. Asian laadun huomioon ottaen lähtökohtana tulisi olla, että minkä tahansa käräjäoikeuden tulisi käsitellä peruuttamista koskeva asia.

Pykälän 3 *momentissa* säädettäisiin siitä, että päätökseen, jolla takavarikkokiellon vastainen toimenpide on kumottu, ei saisi hakea muutosta. Esimerkiksi se, joka on saanut edukseen oikeudenkäymiskaaren 7 luvun 2 §:ssä tarkoitetun takavarikon, ei voisi valittaa käräjäoikeuden peruuttamisratkaisusta hovioikeuteen, koska käräjäoikeuden olisi ensi kädessä tullut hakemus tämän lain nojalla hylätä. Peruuttamisessa olisi siten kysymys virheellisen ratkaisun oikaisemisesta. Esineen palauttamista koskevaa päätöstä ei erikseen mainittaisi. Jos toimenpide on peruutettu, ei ole enää oikeudellista perustetta pitää näyttelyesineettä viranomaisen hallussa, joten se on palautettava ilman 1 momentissa tarkoitettua määräystäkin. Muutoksenhakukielto koskisi sekä ratkaisua, jolla 1 momentissa tarkoitettu kiellon vastaisesta toimenpiteestä päättänyt viranomainen on peruuttanut toimenpiteen, että ratkaisua, jolla 2 momentissa tarkoitettu käräjäoikeus on peruuttanut toimenpiteen.

Muutoksenhakumahdollisuus rajoittuisi niihin tapauksiin, kun peruuttamiseen ei ole suostuttu. Muutoksenhakijana voisi käytännössä olla vain näyttelyn järjestäjä. Jos kysymyksessä olisi tuomioistuimen ratkaisu, siitä valitettaisiin seuraavaan ylempään oikeusasteeseen. Omaisuuden tai todistusaineiston jäädyttämistä koskevien päätösten täytäntöönpanosta Euroopan unionissa annetussa laissa tarkoitettu syyttäjän päätös voitaisiin saattaa käräjäoikeuden tutkittavaksi asianomaisen lain mukaisessa järjestyksessä. Pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätös esineen takavarikoimisesta pakkokeinolain 4 luvun perusteella voitaisiin saattaa mainitun luvun 13 §:n mukaisesti tuomioistuimen tutkittavaksi. Nämä keinot rinnastuvat asiallisesti muutoksenhakuun.

Estettä ei olisi myöskään sille, että muutoksenhakemuksen asemesta asia saatettaisiin 2

momentissa tarkoitettun käräjäoikeuden tutkittavaksi sen jälkeen, kun 1 momentissa tarkoitettu viranomainen ei ole peruuttanut toimenpidettä.

6 §. *Voimaantulo.* Pykälässä säädettäisiin lain voimaantulosta.

2 Voimaantulo

Ehdotettu laki on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen, kun se on hyväksytty ja vahvistettu.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Lakiehdotus

Laki

kiellosta takavarikoida eräitä Suomeen tuotuja näyttelyesineitä

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 § Lain tarkoitus

Kansainvälisen kulttuurivaihdon ylläpitämiseksi ja merkittävien näyttelyiden järjestämisen edistämiseksi voidaan myöntää toisesta valtiosta Suomeen lainaksi tuotavan näyttelyesineen palauttamista turvaava takavarikkokiello siten kuin tässä laissa säädetään.

2 § Takavarikkokiellon sisältö

Takavarikkokiello käsittää kiellon:

- 1 ottaa haltuun tai takavarikoida näyttelyesine oikeudenkäymiskaaren 7 luvun tai pakkokeinolain nojalla;
- 2 kohdistaa esineeseen muu turvaamistoimi tai pakkokeino, joka estäisi esineen palauttamisen;
- 3 ulosmitata esine saatavasta;
- 4 kohdistaa esineeseen luovutusveloite;
- 5 kohdistaa esineeseen muu täytäntöönpano, joka estäisi esineen palauttamisen, jos täytäntöönpanotavana on ratkaisu, joka on tullut täytäntöönpanokelpoiseksi 3 §:n 1 momentissa tarkoitetun hakemuksen saapumispäivänä tai sen jälkeen.

3 § Takavarikkokiellon myöntäminen

Opetusministeriö voi myöntää hakemuksesta takavarikkokiellon, jos näyttelyesine lainataan näyttelyyn, joka on taiteellisesti tai kulttuurihistoriallisesti merkittävä tai jonka järjestämistä pidetään kansainvälisen kulttuurivaihdon kannalta tärkeänä, ja jos näyttelyn järjestää kotimainen julkisoikeudellinen oikeushenkilö tai kotimainen yleishyödyllinen yksityisoikeudellinen oikeushenkilö.

Takavarikkokielloa ei myönnetä, jos

- 1 on perusteltu aihe olettaa, että näyttelyesine on joltakulta rikoksella viety tai että omistusoikeus tai muu siihen rinnastettava oikeus esineeseen on riidanalainen;
- 2 kiellon myöntäminen olisi ilmeisesti ristiriidassa Suomea sitovan kansainvälisen sopimuksen tai Euroopan yhteisön lainsäädännön kanssa; tai
- 3 esine tarjottaisiin näyttelyssä myytäväksi tai sitä hyödynnettäisiin muulla vastaavalla tavalla kaupallisesti.

Takavarikkokiello myönnetään enintään vuodeksi. Jos näyttelyesinettä ei ole voitu ennalta arvaamattoman esteen vuoksi viedä maasta turvallisesti kiellon voimassa ollessa, kiello pysyy voimassa, kunnes kaksi viikkoa on kulunut esteen lakkaamisesta.

4 § Takavarikkokiellon hakeminen

Takavarikkokielloa voi hakea näyttelyn järjestäjä. Hakemuksesta tai sen liitteestä on käytävä ilmi:

- 1 hakija;
- 2 näyttelyesineen lainaksi antaja;
- 3 esineen yksilöintitiedot;
- 4 selvitys 3 §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitetuista seikoista mukaan lukien maastavientiluvasta;
- 5 jäljennös hakijan ja lainaksi antajan välisestä sopimuksesta tai sopimusluonnoksesta;
- 6 haettavan kiellon alkamis- ja päättymispäivä.

Hakemus on tehtävä viimeistään kolme kuukautta ennen takavarikkokiellolle haettavaa alkamispäivää. Mainitun määräajan jälkeen tehty hakemus tutkitaan vain, jos siihen on erityisen painavia perusteita eikä määräajan noudattamatta jättäminen johdu hakijan laiminlyönnistä tai muusta vastaavasta hakijasta johtuvasta syystä.

5 § Takavarikkokiellon vastaisen toimenpiteen peruuttaminen

Jos näyttelyesine on takavarikkokiellon vastaisesti takavarikoitu tai siihen on kohdistettu muu 2 §:ssä tarkoitettu toimenpide, toimenpiteestä päättäneen viranomaisen tai tuomioistuimen on näyttelyn järjestäjän hakemuksesta tai omasta aloitteestaan viivytyksettä peruutettava mainittu toimenpide. Esine on tarvittaessa määrättävä palautettavaksi näyttelyn

järjestäjälle.

Näyttelyesineen sijaintipaikkakunnan käräjäoikeus saa peruuttaa toimenpiteen sen estämättä, että toimivalta toimenpiteen peruuttamiseen muutoin on toisella viranomaisella tai tuomioistuimella. Asia voidaan käsitellä myös muussa käräjäoikeudessa, jossa se käy sopivasti päinsä.

Ratkaisuun, jolla toimenpide on peruutettu, ei saa hakea muutosta.

6 § Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

OPETUSMINISTERIÖ

Undervisningsministeriet

MINISTRY OF EDUCATION

Ministère de l'Éducation

ISBN: 978-952-485-792-5 (PDF)

ISSN: 1797-951X (verkkojulkaisu)

Julkaisumyynti / Bokförsäljning

Yliopistopaino / Universitetstryckeriet

PL 4 / PB 4 (Vuorikatu 3 / Berggatan 3)

00014 Helsingin Yliopisto / Helsingfors Universitet

puhelin / telefon (09) 7010 2363

faksi / fax (09) 7010 2374

books@yopaino.helsinki.fi

www.yliopistopaino.helsinki.fi